

bis

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Biblioteksdebatt från vänster

#2 2019 – 30 KR

bis

Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) och utkommer med fyra nummer per år. Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats enligt Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0 Internationell (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>) – om inget annat avtalats.

Besök oss på webben

Hemsida: <http://foreningenbis.com>

Twitter: @foreningenbis

Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

Kontakt

tidskriftenbis@gmail.com

Medlemskap och prenumeration

Medlemskap i BiS gäller i ett år och inkluderar prenumeration på tidskriften *bis* (fyra nummer).

- Ordinarie medlemskap: 250 kr
- Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 160 kr
- Stödmedlemskap: 500 kr
- Endast prenumeration: 160 kr
- Institutioner samt prenumerationer utlandet: 300 kr

Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

Tryck

Ale Tryckteam AB

ISSN

0345-1135

Ansvarig utgivare

Lennart Wettmark

Redaktionsgrupp

Sofia Berg, Ida Holmlund, Charlotte Högberg, Martin Persson, Johannes Soldal och Tobias Willstedt

Omslag

Tobias Willstedt

Grafisk form

Linus Mannervik

6. ”Jag hoppas vi kan få politikerna att besinna sig”
9. ”Självklart att de prioriterade grupperna är fortsatt prioriterade även under ekonomiskt svårare tider”
10. Epilog – en sorgesång över Stockholms stadsbibliotek

11. En enda och samtidigt alla
12. Fest på biblioteket i Rinkeby
13. Kan bibliotekarier vara emot att det öppnas bibliotek?
16. Policy måste förvandlas till praktik för att göra öppen tillgång norm
20. Särskilda utmaningar för öppen tillgång till monografier
22. Internet och bibliotekets närvaro
24. För att kunna arbeta med ”integration” måste den strukturella rasismen på bibliotek först erkännas
28. Svensk biblioteksförerings årsmöte – ovanligt livligt
29. Recensioner

2019 #2

KÄRA LÄSARE! SOMMAREN är här och så även årets andra nummer av *bis*. I tidskriften den här gången rapporterar vi i flera bidrag om nedskärningarna av Stockholms stadsbibliotek. I en intervju med en av biblioteksmedarbetarna, Patrik Schylström, lyfts problem som sparkraven skapar, som färre programaktiviteter på biblioteken och mindre bemanning. *bis* har också pratat med Daniel Forsman, bibliotekschef vid Stockholms stadsbibliotek, för en kommentar om besparingarna. Cecilia Billsdotter Jonsson fortsätter på ämnet med en sorgesång över Stockholms stadsbibliotek. I numret finns också texter om Kungliga bibliotekets utredningar om öppen tillgång, bibliotekens digitala närvaro, integration och rasism på folkbibliotek och om bibliotekarier kan vara emot att nya folkbibliotek öppnas. Utöver det finns en hel del intressant att läsa, vi hoppas du tar med dig och läser numret var du än befinner dig i sommar. Trevlig läsning!

Redaktionen

Medverkande i detta nummer

Bengt Berg. Poet och förläggare. I höst aktuell med boken *Jag går där jag gick*, dikter och foton.

Sofia Berg bor i Malmö och arbetar som skolbibliotekarie.

Fredrik Eriksson. Lärare och skribent i Malmö.

Charlotte Högborg. Bibliotekarie bosatt i Lund.

Cecilia Billsdotter Jonsson är bibliotekarie, frilansskribent, spelar klarinett i blåsorkester, sjunger i kör, läser och skriver gärna på tunnelbanan.

Stellan Klint. Medicinsk bibliotekarie i Malmö.

Lena Lundgren. Bibliotekarie och tidigare utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm.

Tobias Nordberg. Bibliotekarie i Uddevalla med fokus på folkbibliotekets roll i informationssamhället.

Eleonor Pavlov. Barnbibliotekarie i Lund som arbetar med inköp och förmedling av barnlitteratur.

Karin Råghall är bibliotekarie i Dorotea.

Röda Lina. *bis* ständiga samtidskommentator.

Tobias Willstedt arbetar med biblioteksverksamhet i Stockholm och är BiS webbredaktör.

”Så ser den ut, den liberalkonservativa dubbelstöten: först plockar de konservativa fram skärbrädan genom att baktala biblioteken i diverse överdrivna stökdebatter, och sedan kommer nyliberalerna för att köra slaktkniven rätt in i demokratins bultande hjärta.”

Leonidas Aretakis om nedskärningarna av Stockholms stads bibliotek, i *Dagens Nyheter*.

”De tror att de som drabbas är en röstsvag grupp som inte bråkar när man sparar pengar på biblioteken. Vi ska visa dem att det är fel.”

säger författaren Kristoffer Leandroer till *Proletären*, angående kampen mot nedskärningarna mot Stockholms bibliotek.

Sjukhusbibliotek hotas av stängning

Ekonomi är ansträngd för Skaraborgs sjukhus och nu hotas de allmänna sjukhusbiblioteken i Skövde, Falköping och Lidköping av nedläggning. Detta enligt ett nytt förslag för att spara pengar, skriver *Falköpings Tidning*. Förslaget är att enbart ett mindre medicinskt bibliotek i Skövde ska bli kvar, och det biblioteket ska endast vara öppet för sjukhusets personal.

– Vi ser det som en stor försämring för patienter och närstående, det är även en försämring för arbetsmiljön för de som jobbar på sjukhuset, säger Erik Gustavsson, bibliotekarie på sjukhusbiblioteket i Skövde, till *Falköpings Tidning*.

Beslut om förslaget ska fattas av sjukhusdirektören strax innan midsommar.

Vid mitt besök på Stadsbiblioteket för ett par veckor sedan möttes jag av en väktare i informationen på nedre planet! Är det så det ska se ut på Stadsbiblioteket framöver?

Lena Lundgren

Vet stockholmarna om att antingen Kungsholmens bibliotek eller Internationella biblioteket kommer att läggas ner? Båda får uppenbarligen inte plats i de prångiga lokalerna på S:t Eriksgatan 33. Kungsholmen har 70 000 invånare. Stadsdelen är alltså stor som de medelstora svenska städerna Borås, Eskilstuna, Halmstad och Växjö, som alla har stora, vackra, moderna, välutrustade bibliotek!

BiS

Fittja bibliotek likställer språken på hyllorna

Fittja bibliotek, som öppnade i nya lokaler i maj, har valt att inte dela upp hyllorna efter språk utan sorterar böckerna efter tema.

– Vi vill lyfta fram våra mångspråkiga medier och inte gömma dem längst i något hörn. Det ska synas i lokalerna att vi verkar i ett område med många språk och att det är en styrka att äga många språk, säger bibliotekarien Pethra Öster som är ansvarig för projektet, till *StockholmDirekt*.

Tanken är att alla bibliotek i Botkyrka kommun ska gå över till denna hyllupställningsprincip.

Malmö ordnade regnbågsvecka efter hbtq-certifiering

Mellan 6 och 12 maj firade Malmö att alla kommunens 12 folkbibliotek blivit hbtq-certifierade. Samtliga ungefär 200 tillsvidareanställda har genomgått RFSL:s utbildning.

– Regnbågsveckan är en del i vårt arbete med att sprida kunskap om vår hbtq-certifiering. Genom arrangemanget får vi en spännande möjlighet att synliggöra vårt värdegrundsarbete för både besökare och medarbetare. En chans att visa att vi är trygga och välkomnande platser för alla Malmöbor, säger stadsbibliotekarie Torbjörn Nilsson i ett pressmeddelande.

Under veckan bjöds på en mängd aktiviteter såsom författarsamtal, föreläsningar, filmvisningar och sagostunder på hbtq-tema.

Stor satsning på Världens bibliotek

Nu har *Världens bibliotek* lanserats. Det är en onlinetjänst som ger tillgång till e-böcker och ljudböcker på arabiska, bosniska, kroatiska, serbiska, persiska, somaliska och tigriska. Tjänsten är avgiftsfri och öppen för alla som befinner sig i Sverige. Den har utvecklats av Kungliga biblioteket i samarbete med nationalbiblioteken i Norge och Danmark. Nu har Malmö stadsbibliotek och Stockholms stadsbibliotek fått i uppdrag att driva och vidareutveckla *Världens bibliotek* under 2019, och har tilldelats 5,2 miljoner kronor från Kulturrådets satsning *Stärkta bibliotek* för att fortsätta projektet, skriver Kungliga biblioteket i ett pressmeddelande. Tanken är att fler språk och böcker ska tillkomma.

Sophämtare öppnade bibliotek av slängda böcker

I Ankara har sophämtare samlat på sig böcker som folk slängt och nu byggt upp ett bibliotek i en före detta tegelfabrik, rapporterar *Business Insider*. Biblioteket består av över 25 tusen verk av både skön- och facklitteratur.

Det var tänkt att användas av de anställda och deras familjer, men när intresset för biblioteket blev så stort bestämdes att det skulle öppna för allmänheten.

Liten andel vetenskaplig litteratur förvärvas genom Amazon

Flera intressanta mönster för de amerikanska universitets- och högskolebibliotekens förvärv åskådliggörs av en ny rapport från projektet The Library Acquisition Patterns (LAP) project, som genomförts av den ickeinst drivande organisationen Ithaka S+R. Bland annat framkommer att Amazon är en mycket mer marginaliserad spelare än vad en kanske kunnat tro: "The report has more than one interesting takeaway about the underexamined world of academic literature, but here's the big one: Amazon isn't anywhere close to controlling the academic library market", skriver *Forbes*.

De allra flesta förvärven sker istället genom GOBI Library solutions och Amazon kommer på andra plats, men med väldigt god marginal.

Studien visar också att det genomsnittliga priset för en e-bok steg med 35 procent mellan 2014 och 2017 samt att löpande kostnader för resurser, såsom prenumerationer, utgjorde tre fjärdedelar av utgifterna för medieresurser. Enbart en femtedel gick till engångsköp. Andelen förvärv från universitetsförlagen hade också minskat rejält de senaste åren.

”Jag hoppas vi kan få politikerna att besinna sig”

En grupp biblioteksmedarbetare i Stockholm arrangerade 12 maj en manifestation för att protestera mot de sparkrav som i stor utsträckning kommer påverka bibliotekens verksamhet. *bis* har träffat en av arrangörerna för att höra mera om manifestationen och om bakgrunden till den.

Text & foto: Tobias Willstedt

Patrik Schylström. Foto: Annika Bryn.

STOCKHOLM STADSBIBLIOTEK dras med stora sparkrav efter att en borgerlig majoritet har tagit över stadshuset. *bis* har frågat Patrik Schylström, bibliotekarie på Stockholms stadsbibliotek och en av arrangörerna till manifestationen ”Rädda biblioteken”, om hur han ser på vad som händer och varför han och ett antal kollegor valde att agera.

– Vi är mitt uppe i en av de största förändringarna jag har varit med om under mina 21 år som bibliotekarie i Stockholms stad. Jag och mina kollegor måste leta efter så många möjligheter att göra besparingar och effektiviseringar som möjligt, säger Patrik Schylström.

Han poängterar nedskärningarnas konsekvenser för kollegorna på biblioteket.

– Under april och maj leder det till sambemanningar av flera diskar under flera tider, men vi har också kontaktat förlag och andra samarbetspartners och sagt att vi tyvärr inte kan genomföra program och andra aktiviteter, vilka vi från början kommit överens om att genomföra. Det var förstås jobbigt och lätt absurt att skriva dessa mejl och ringa dessa samtal, berättar Patrik Schylström.

Det har ju skrivits i flera medier om stora nedskärningar. Men vill du själv beskriva vad är det som händer inom Stockholms stadsbibliotek och vilken typ av nedskärningar det handlar om?

I höst kommer vi genomföra mycket färre program på samtliga bibliotek och vara färre som bemannar. Under april och maj tar vi i lite extra för att göra så stora besparingar som möjligt, men också i höst kan man befara att vi inte kommer vara långt ovanför minimibemanningen. Därtill kommer att vi säger adjö till många kollegor som inte får förlängd vikarietid eller som har valt att gå tidigare, både unga och gamla. Det skapar förstås förstämning och jag befärar att vi kommer se många sjukskrivningar närmaste tiden.

Tråkigt nog kommer besparingarna slå också mot de som behöver oss mest, som till exempel de unga och nysvenskarna. Bland annat kommer det mycket populära och

12 maj arrangerade en grupp biblioteksmedarbetare (Patrik Schylström, Cecilia Billsdotter Jonsson, Nelly Klayman-Cohen och Agnes Almström) en manifestation på Sergels torg som uppmärksammade nedskärningarna inom Stockholm stadsbibliotek. Bland talarna under dagen var ett antal framstående författare, illustratörer och besökare med representation från Sveriges författarförbund och Svenska tecknare.

omvittnat betydelsefulla bokenstället ställas in. Internationella biblioteket kommer flyttas till Kungsholmen, vilket får till följd att tidningar och tidskrifter ska in någonstans, eventuellt i ett redan trångt Asplundhuset, eventuellt förskingrat på många platser. Dessutom ska medierna och Internationella bibliotekets personal flyttas till Kungsholmens bibliotek, vilket i praktiken innebär en nedläggning av det biblioteket, då Internationella kommer till Kungsholmens tidigare plats, men också att en uppskattad mötesplats för mångspråkighet försvinner och startar om på annan plats.

Utöver detta så kommer nedskärningarna leda till ett mindre varierat utbud för våra besökare, men också mindre varierat arbete för mig och mina kollegor.

Det har också sagts att de nedskärningar som äger rum i år kommer följas av ytterligare åtstramningar kommande

år. Vad har ni som jobbat inom biblioteken fått höra om detta?

Vi har fått höra att vi ska göra så stora besparingar som möjligt redan nu, för att vara beredda på det som komma skall. Jag och mina kollegor gör samtidigt riskanalyser tillsammans med våra chefer där vi försöker tänka oss olika scenarier och hur vi ska kunna möta dem.

Jag har sett att ni är flera arrangörer och en bred uppsättning talare på manifestationen "Rädda biblioteken". Vilka är ni och vill du berätta hur det gick till när ni bestämde er för att anordna en manifestation?

Samtidigt som vi är djupt bedrövade över sakernas tillstånd har vi upplevt ett stort stöd från våra besökare/låntagare, men också från annat håll, som till exempel författarna: Författarförbundet var tidiga med att visa sitt stöd för

Författaren och bibliotekarien Balsam Karam var en av dem som talade på manifestationen.

bibliotekarierna och biblioteksbesökarna, som exempelvis i ett öppet brev i medierna.

Visserligen vet vi att det betyder något att vara anställd i en politiskt styrd verksamhet, att vi får vara med om att ställa om verksamheten efter den rådande politiska viljan. Men vi tror att förändringarna kommer vara så stora och konsekvenserna så svåra att vi känner att vi är tvungna att reagera, för att kunna se oss själva i spegeln med gott samvete.

Utöver manifestationen, har ni några andra aktiviteter planerade?

Vi har en Facebook-sida, där vi diskuterar olika strategier, men vi har ingenting annat planerat närmaste tiden. Vi vill lägga så mycket energi som möjligt på den här manifestationen till att börja med!

Hur ser du på era möjligheter att påverka politikernas beslut?

Jag hoppas att vi kan få politikerna att besinna sig. Det var stort av Stockholms stad att ha en så stark vilja att bygga ett bibliotek och verksamheten därtill 1928, då det inte var så lätt i Sverige, men desto märkligare att viljan att nedmontera är så stark nu. Besparingar är en sak. Det är vi vana vid inom kulturförvaltningen. Men det här är någonting mycket värre. Och språket som används av maktbärarna är märkligt. De talar om "effektiviseringar" hellre än "besparingar". Och att medborgarna i Stockholm inte kommer märka något. De märker något redan nu. Och de är inte nöjda med vad de ser.

”Självklart att de prioriterade grupperna är fortsatt prioriterade även under ekonomiskt svårare tider”

Med anledning av den kritik som lyfts fram mot besparingarna inom folkbiblioteken i Stockholm hörde bis av sig till Daniel Forsman, bibliotekschef vid Stockholms stadsbibliotek och bad honom kommentera nedskärningarna.

De besparingar som SSB måste genomföra är omskrivna och omdebatterade. Vill du beskriva vad det är för spar-krav?

SSB är en del av Stockholms Kulturförvaltning och tilldelas sin del av förvaltningens budget på tjänstemannanivå. Det direkta sparkrav som SSB har att hantera i årets budget är drygt 700 tkr, vilket helt enkelt är en minskning av rambudgeten. Den grundläggande svårigheten är dock strukturell, SSB:s fasta kostnader i form av löner och hyror är för höga i förhållande till driftbudgeten. De besparingar som görs nu handlar om att ställa om till en mindre kostym 2020, då vi står inför kostnadsökningar och en planerat mindre budget. Detta kan relateras till att kostnaderna för löner och hyror ökar varje år och i Stockholm kompenseras inte stadens förvaltningar för detta, vilket leder till att effektiviseringar behöver göras.

Personalen ute på biblioteken kommer bli färre men förväntningarna på öppethållande är likadana som innan. Vad vidtar ledningen för åtgärder för att trygga arbetsmiljön?

Som en följd av den omställning Kulturförvaltningen med SSB genomgår pågår en översyn av organisationen. Enhetsindelningen ändras och i samband med det görs en översyn av hur våra medarbetare är fördelade över våra bibliotek. En omfördelning kommer att ske utifrån nyckeltal, stadsdelarnas lokala behov och förutsättningar, medarbetarnas kompetens samt de politiska prioriteringar som är ytterst styrande för vår verksamhet. Med detta avser vi att säkerställa att våra personalresurser är rätt fördelade över organisationen, vilket vi också bedömer ger en efter förutsättningarna bättre arbetsmiljö.

Internationella biblioteket ska flytta till mindre lokaler och bokkollot ska lägga ner. Vad vidtar ni för steg för att

Daniel Forsman. Foto: Stockholms stadsbibliotek.

säkerställa verksamheten för bibliotekslagens prioriterade grupper och bibliotekens övriga besökare?

De publika ytorna på Kungsholmens bibliotek är lika stora som i Internationella bibliotekets nuvarande lokal. Däremot är magasinutrymmena mindre och där arbetar vi med en förvaltningsövergripande lösning som innebär att samlingar med låga cirkulationstal kan magasineras på annan adress. När det gäller Bokkollot så är det riktigt att ett planerat bokkollo i innerstaden ställts in – detta hade dock mindre med besparingarna att göra och mer med oklarheter runt samfinansieringen från en samarbetspartner. De tre övriga bokollon som planerats till sommaren kommer att genomföras i det nyöppnade Östberga bibliotek och Enskede. I övrigt satsar vi i sommar extra på vårt rörliga bibliotek som möter Stockholmare utanför biblioteken samt ökar sommaröppettiderna vid ett antal förortsbibliotek. Rent generellt är det för oss rätt självklart att de prioriterade grupperna är fortsatt prioriterade även under ekonomiskt svårare tider. Uppföljning för att säkerställa verksamhetens utfall sker varje kvartal för varje enhet och det sammanfattade utfallet redovisas därefter för vår uppdragsgivare, Kulturnämnden.

Tobias Willstedt

Epilog – en sorgesång över Stockholms stadsbibliotek

Foto: Cecilia Billsdotter Jonsson

I MAJ MÅNAD för sju år sedan tog jag tvärbanan från Liljeholmen till Luma; värme, grönska och tvärbanan som surrade, det fanns många filmer på Luma bibliotek. Giovanna Jørgensen var en chef som uppmuntrade till kreativitet och nytänkande. Årsta, med vänskap i en trädgård med fikor, det finns många kaféer och konditorier att köpa bullar på. Hornstull, de intellektuella samtalen och reflektionerna över livets absurditet. Poesin som gick i arv. Kista bibliotek, långt ut, långt bort, men att känna sig hemma.

Du ger mig statistik. Jag ger dig ord. Cheferna ger mig överenskommelser de inte håller. Till sist är det upp till mig att bryta överenskommelsen. Politikerna ger oss inga löften, ger oss inget ansvar, inga möjligheter att påverka. Kulturskolan i Stockholms stad är, liksom biblioteken, drabbade av ekonomiska neddragningar, sammanlagt riskerar Kulturförvaltningen neddragningar på 250 miljoner kronor. Vi bibliotekarier har i olika medier under våren berättat om vilka konsekvenser det kommer att få för bibliotekets besökare; möjligheterna till programverksamhet såsom babysång, bokklubbar, språkkaféer, författaraftnar kommer att minska och på många bibliotek försvinna helt. De barn vi tidigare erbjudit biblioteksvisningar via förskolan och årskurs fyra kommer vi inte att ha möjlighet att bjuda in. Det innebär att alla barn i Stockholms stad inte kommer att besöka biblioteket eller få kännedom om att det finns. Andra prioriterade grupper som människor med funktionsvariationer, nyanlända samt äldre människor kommer vi inte att kunna erbjuda den verksamhet som vi skriver om i vår biblioteksplan.

Vad innehåller den kultur och den kulturpolitik de

blågröna politikerna vill driva igenom? Vad skulle det innebära för stockholmarna på sikt? Synergieffekter? Att de aktörer med mest konkurrenskraft vinner? Vilken uppgift har kulturen? Att frigöra, att upplysa, att behaga, att bedöva? Vilka uppgifter har människorna i samhället? Hur formar vi en gemensam framtid för alla medborgare?

Jag läser två diktsamlingar en tidig morgon på Kista bibliotek: *Brun flicka drömmer* av Jaqueline Woodson och *Innan Ganges flyter in i natten*, en indisk diktantologi. Jag vill ta reda på vad den bruna flickan drömmer om. Jag vill att hon får rätt förutsättningar och att hon kan göra självständiga val i livet.

.../otäcka gamla blåskrikor som kraxade. De gillar att slås, vet du. Bråka inte med blåskrikor! Jag har hört att de kan döda en katt om de är tillräckligt arga.

Jag blev en kraxande blåskrika. Vi höll vår manifestation, Nelly, Agnes, Patrik och jag. Vi kämpade för bibliotekens framtid. Jag är beredd att fortsätta att göra det. Vi människor är inte olika varandra. Att identifiera sig. Att avgränsa sig. Språk. Dans. Tillvaro.

Låt oss sitta ned / i gräset under mangoträdet / här, låt oss tala om behagliga ting / knyta ihop ett samtal.

Jag reser med tunnelbanan genom vintern. Modern dör. Sedan genom våren. Himlens färg speglas i husens olika blå nyanser, i tunnelbanestationens turkos bärande element. Freden kom till mig via Kista bibliotek. Jag kommer aldrig att glömma det, en transitstation sa någon, världen blir större, säger vi alla. Det öppna rummet, omöjligheterna att hålla ordning bland böckerna i ett bibliotek som har öppet mellan klockan 10-21 varje dag.

Cikadornas sång / har fått byn att somna. / Rökens vita slingor / gungar husen / som vaggor.

Sälj inte ut hyresrätterna, lägg inte ner fritidsgårdarna, den sociala verksamheten, dra inte in på pengarna till bibliotekens verksamhet, min bibliotekariebön som jag hoppas ska sväva uppåt likt trådarna i den österländska böneflaggan. Sparka uppåt, varför ska vi slåss för att kunna göra vårt arbete, för att biblioteken ska få finnas kvar?

Jag tar med mig samtal om poesi, poesidans, fyrtiofyra oförverkligade idéer, protokoll från arbetsmiljömöten, värkande leder och knän, kunskap, visdom, en yrkesskicklighet, vänskap, en grå mugg, löften, tårar, skratt, gröt i fickan, ett avgångsvederlag och mina drömmar.

Vi blev inte kvar eftersom huset var stort och gammalt / och när taket i badrummet föll ner i badkaret, sa min mor / - Jag är inte Jesus och det där är inte himlen!

Cecilia Billsdotter Jonsson

En enda och samtidigt alla

SOM MÄNNISKOR ÄR VI både unika varelser och medlemmar i den vida krets som vi kallar Homo sapiens, vi tillhör en grupp och har de fundamentala egenskaperna gemensamma. Vi andas, använder våra sinnen, äter, älskar, längtar, lever – och dör. Våra fingeravtryck lär, liksom sättet var och en av oss går på, vara de mest individuella uttrycken för vår existens.

Att skriva dikter, ja att skapa konst, tillhör ju något av det mest "ensamma" som man kan hålla på med. Det är ur ens inre man letar fram det som skall uttryckas och gestaltas. Det finns säkert en terapeutisk funktion i detta, men framför allt en kommunikerande drift och vilja att dela med sig, att berätta och förmedla det som man hoppas skall kunna bli värdefullt också för andra medmänniskor.

Gunnar Ekelöf har uttryckt det sålunda: "Det som är *botten* i dig är *botten* också i andra." Med det vill han säga att även när vi tror oss vara ensamma, annorlunda eller särskilda så är det just detta som är det mänskliga: vi liknar och är som varandra.

*

Dikten är en sorts bro mellan poeten och mottagaren, men denna bro skapar vi tillsammans. Bron blir meningsfull först när någon kan och vill använda den. Dikten är bara halva vägen, läsaren eller lyssnaren den andra.

Liksom varje konstnär är en enda levande varelse gäller samma sak för dem som utgör publiken, de som lyssnar, läser, deltar. Poesin har sin både självklara och undanskymda roll i dagens moderna och hektiska samhälle. Upplagan för en ny diktsamling är blygsam om man jämför med hur många exemplar en deckare eller självbiografisk kändisroman trycks i. Och lika fullt: Varje människa är bara en enda människa. Det märkliga är dock, att det inte är avhängigt folkmängden i ett visst land hur många diktböcker som säljs. Det är alltid 1000 ex, för en bra diktsamling, vare sig den säljs i Sverige med ca 10 miljoner invånare eller i USA med drygt 300 miljoner. Tusen medborgare tar poesin till sitt hjärta, punkt slut.

En gång ställde jag den dumma frågan till en författare från Färöarna (med eget språk, visst självstyre och knappt 50 000 invånare) hur det är att skriva för "ett så litet folk"? Han såg på mig en stund och svarade: "Vad skulle du svara om du fick samma fråga av en kines?"

Skämt åsido, diktens betydelse ligger inte främst i kvantiteten utan i andra dimensioner och kvalitéer.

*

Runt om i hela världen bär människorna på sina tankar, drömmar och idéer. De olika formerna för kultur har det gemensamt att de är sprungna ur våra känslor och tankar, de

uttrycker vad det är att vara människa här på jorden. Bildkonsten, musiken, dansen bär alla på sina egna traditioner samtidigt som nya vägar bryts mot framtiden. De språkliga uttrycken har delvis andra förutsättningar, eftersom ett språk sätter sina egna ramar för förståelse och tolkning.

Vår värld erbjuder en så rik och omfattande språkmosaik att det är som att vara inbjuden till ett storslaget gästabad. Härvidlag utgör översättarna de nödvändiga brobyggarna mellan olika språk, över nationsgränser och kulturregioner.

Det finns två begrepp som blivit allt viktigare för min syn på världen och våra olika samhällen: avstånd och olikhet. Jag vill se dessa som positiva kvalitéer när det gäller att betrakta livet och tillvaron i stort, men i synnerhet vad beträffar ens kultursyn.

Det är alltför lätt att betrakta Universums centrum där man själv råkar befinna sig, speciellt om detta är i någon av våra världsmetropoler. Den västerländska kulturen har alltför länge lagt beslag på civilisationens vattenstämpel, utan att rikta blicken mot andra storartade och intressanta kulturyttringar i historiens backspegel eller i samtiden. Respekten för det genuina och kulturellt värdefulla riskerar att gå förlorad om tänkandet alltför mycket styrs av vinstbegär och kvantitetsmål.

Under mina resor runt om i världen har jag med mig barnomens upplevelser av naturen och den stora tystnaden som kan finnas runt en stilla sjö en ljus sommarkväll. Jag tycker om att besöka myllrande städer, fyllda av liv och rörelse, att möta människor med annan bakgrund och hudfärg, att försöka förstå och lära av andras erfarenheter och sätt att leva. Och när jag återvänt till mitt gröna hus som står där och väntar strax norr om den 60:e breddgraden, så är mitt huvud fyllt av den andra verkligheten som hela tiden pågår i fjärran länder, i stora städer och avlägsna byar, allt det som gör livet rikt och värt att leva.

Bengt Berg

Bengt Berg. Foto: Yimei.

Fest på biblioteket i Rinkeby

I dessa osäkra tider (hur ska det gå med klimatet? vad händer med den nationella biblioteksstrategin?) gäller det att ta tillvara alla ljuspunkter och glädjämnen. En eftermiddag i april var jag på en både ljus och glad tillställning i Rinkeby bibliotek. Det var författaren och inspiratören Gunilla Lundgren, som tillsammans med romska barn (från La Glaténge Pen Club, De romska barnens skrivarklubb) och den romska kvinnan Jeanette Olsson släppte två böcker inför en imponerad publik.

Barnen visade bilder och berättade om var sitt uppslag ur boken *Glad Påsk!*, som de tillsammans med Gunilla har skrivit om en påskfest i en romsk familj. Flickan Isabelle är huvudperson och Amanda Eriksson har illustrerat med uttrycksfulla och färgglada bilder. Boken har svensk text på vänstra sidan av uppslaget och text på romska på motstående sida.

Deltagarna i den romska skrivarklubben presenterar sin bok *Glad Påsk!* på biblioteket i Rinkeby.

Foto: Ingrid Johansson, Rinkeby bibliotek

Därefter intervjuade Gunilla Jeanette Olsson, som har sparat och förvarat fotografier ur sin familjs historia. Jeanette härstammar från den rysk/polsk/romska släkten Kwiek och har berättat om människorna på bilderna för Gunilla. Boken heter *Tiggare kan ingen vara – romska kvinnor i fyra generationer* och är mycket vackert formgiven med både svensk text och sammanfattningar på romska. Det är en unik berättelse utifrån ett unikt bildmaterial. Även de båda förlagen, ERG och Dokument Press, presenterades. Därefter var det förstås signering och mingel. Vi åhörare lämnade biblioteket berörda av kvinnornas livsöden och upplivade och optimistiska inför dessa frimodiga och glada barns framtid!

Här läser och signerar barnen sin bok *Glad Påsk!* på Rinkeby bibliotek.

Foto: Ingrid Johansson, Rinkeby bibliotek

Den 11 april släpptes dessa två böcker på Rinkeby bibliotek. Omslagsfotot på *Tiggare kan ingen vara* är taget på en parkeringsplats i Trieste i Italien och visar Jeanette och hennes mamma. Mamman tigger för att kunna köpa ett glas mjölk till lilla Jeanette. Foto: Ingrid Johansson, Rinkeby bibliotek

Gunilla Lundgrens mångåriga engagemang för romerna och deras kultur är välkänt. En av hennes många insatser är Barnens Romska Bibliotek, som hon har startat i den fattiga stadsdelen Giulesti i Bukarest i Rumänien. Biblioteket fungerar som en läsestuga med program och aktiviteter för barnen och *bis* har tidigare berättat om det. Under våren har en grupp svenska författare, bibliotekarier och lärare besökt Bukarest och biblioteket. Förhoppningsvis kan vi få en rapport till nästa nummer av *bis*.

Varje år genomför Gunilla också "Nobel i Rinkeby", där elever får studera någon av årets Nobelpristagare (oftast litteraturpristagaren) och Alfred Nobel. Vid ett besök av Nobelpristagaren i Rinkeby bibliotek presenterar de sitt arbete, muntligen och i form av ett illustrerat häfte. Undertecknad, som har varit med vid flera av dessa program, kan vittna om den fantastiska stämningen med rörda pristagare, upplädda och högtidliga barn och gripen publik. Tyvärr kan kanske inte detta program genomföras i år på grund av de stora besparingar som nu är beordrade både i skolan och på biblioteket i Rinkeby.

Lena Lundgren

(BiS har bidragit till finansieringen av boken *Glad Påsk!* genom föreningens internationella fond.)

Kan bibliotekarier vara emot att det öppnas bibliotek?

I en tid där folkbiblioteken blir färre och färre verkar det udda att som bibliotekarie ta ställning mot ett nyöppnande av tidigare nedlagda bibliotek. Men så länge ett nyöppnande inte följs av en rimlig ekonomisk satsning innebär det att kommunens bibliotekspersonal får springa snabbare och trola med knäna. Eleonor Pavlov, bibliotekarie i Lunds kommun, argumenterar därför emot ett aktuellt nyöppnande av två biblioteksfilialer i kommunen.

Text & illustration: Eleonor Pavlov

Jag älskar bibliotek, i synnerhet folkbibliotek. Jag älskar att det finns en verksamhet som är öppen för alla, utan kostnad och krav på prestation. Jag älskar att jag som bibliotekarie på folkbibliotek har som uppdrag att jobba för demokrati och inkludering. Det gör ont i mig att läsa om biblioteksnedläggningar och andra nedskärningar inom biblioteksverksamhet. Jag kunde inte vara på plats vid den manifestation som ägde rum i Stockholm den 12 maj apropå de stora besparingar som ska göras inom biblioteksverksamheten där, men i hjärtat stod jag där på barrikaderna med mina bibliotekari kollegor och andra biblioteksvänner. Jag är en av alla de som värnar biblioteken och allt de står för.

Och ändå är jag emot förslaget att återöppna två nedlagda områdesbibliotek i Lunds kommun.

Om jag fick bestämma skulle det finnas bibliotek i varena ort, varena by, vartenda kvarter. Jag skulle vilja ha tusentals bibliotek runt om i landet, kulturella vardagsrum med plats för läslust, kulturupplevelser och möten. Men jag vill att dessa bibliotek inte bara skulle vara lokaler med böcker, utan faktiska bibliotek med biblioteksverksamhet värd namnet. Och med tanke på hur den offentliga sektorn nedmonteras mer och mer för varje dag som går har jag svårt att se hur det skulle vara möjligt. Kanske, förhoppningsvis, kan det vara möjligt någon gång i framtiden, jag är inte beredd att ge upp drömmen än, men idag måste vi förhålla oss till att vi inte får mer pengar till biblioteksverksamhet, tvärtom krymper budgeten för varje nytt budgetår.

När biblioteken på Nöbbelöv och Järnåkra i Lund lades ner hade frågan debatterats och diskuterats länge, Järnåkras bibliotek hade varit nedläggningshotat i flera år och även beslutet om Nöbbelövs nedläggning tog tid. Det var stora protester både före och efter, och många partier har sedan dess drivit frågan om att biblioteken ska öppnas igen.

Det parti som har hörts mest i debatten är Liberalerna. Gunnar Brådvik från Liberalerna sitter idag som ordförande i Kultur- och fritidsnämnden, och det är sedan länge känt att återöppnandet av biblioteken på Nöbbelöv och Järnåkra är en av hans hjärtefrågor i nämnden. På sin webbsida¹ skriver han att han ser kommunens bibliotek som viktiga mötesplatser och att stadsdelsbiblioteken utgör basen för folkbildningen. Så långt håller jag med. Men ändå håller jag inte med om att det är en bra idé att återöppna biblioteken på Nöbbelöv och Järnåkra.

Brådvik pratar om biblioteken som mötesplatser. Det är en jätteviktig funktion, det tror jag att alla som jobbar på folkbibliotek håller med om. Men det är inte bibliotekens enda funktion. Bibliotek är mer än bara en plats du kan gå till, det är en verksamhet. För att ha en bra biblioteksverksamhet krävs kompetent och engagerad personal och tillräckligt med resurser.

Lunds kommun har idag tio bibliotek i varierande storlek, från det centralt belägna Stadsbiblioteket med generösa öppettider, till det lilla bybiblioteket i Stångby som har öppet två dagar i veckan. Dessutom har vi en modern mobil verksamhet med både biblioteksbus och pop up-cyklar. Utöver folkbiblioteken finns i kommunen också mycket annan biblioteksverksamhet. Vi har till exempel universitetets alla bibliotek där huvudbiblioteket är ett av landets pliktbiibliotek. Lunds skolbibliotek har en väl utvecklad verksamhet där både enskilda bibliotek och bibliotekarier många gånger har uppmärksamats och prisats nationellt. Som första kommun i landet har vi numera också förskolebibliotek på alla kommunala förskolor. Och biblioteken används. Våra

¹ <http://www.bradvik.se/>.

Med bakgrund av detta känns det, rent ut sagt, som ett hån att öppna upp två ytterligare stadsdelsbibliotek.

Folkbiblioteken i Lund har sedan drygt ett år en helt ny organisation. Lika länge har vi haft en ny biblioteksplan. Båda dessa är resultat av ett gediget förarbete där alla inom organisationen har fått vara delaktiga och tycka till. Båda dessa är också resultat av omvärldsanalyser och framtidsspaningar. En mer genomtänkt omorganisation har jag faktiskt inte hört talas om.

Vår nya organisation och tillhörande biblioteksplan är väl förankrade både när det gäller gamla traditioner och nya utmaningar. Bibliotekslagen är tydligt närvarande och när förslaget till den nationella biblioteksplanen kom i höstas kunde vi känna att vår verksamhet går i linje med de analyser och strategier som presenteras där. Det demokratiska och tillgänglighetsfrämjande uppdraget väger tungt.

Vi jobbar aktivt på bibliotekens alla arenor, på webben, på biblioteken och runt om i Lunds kommun. Det finns ett tydligt fokus på de prioriterade grupper som lyfts fram i bibliotekslagen, inte minst genom att vi i allt större utsträckning vågar röra oss utanför våra egna lokaler. Vi väntar inte längre på att människor ska komma till oss. Vi arbetar uppsökande för att nå fler målgrupper och nya användare för att skapa bra förutsättningar att bli ett bibliotek för alla. Jag vill påstå att vi, utifrån de förutsättningar som finns, gör ett bra arbete när det gäller att anpassa Folkbiblioteken i Lund till det moderna samhället, utan att förlora vår identitet som bibliotek.

Att öppna upp två stadsdelsbibliotek kostar pengar. Det ska få kosta pengar. Och det är fantastiskt att politikerna vill lägga pengar på bibliotek. Men de summor som presenteras är inte fantastiska, de är tvärtom närmast skrottretande.

Det är inte så att de gamla biblioteken bara står och väntar på att få öppna igen. De lokaler som tidigare har använts som bibliotek används idag till annan verksamhet. Båda lokalerna ligger i anslutning till en skola, och det är inte självklart en vinst att integrera ett folkbibliotek i skolans lokaler. Det kommer behövas nya inventarier, inklusive dyrare saker som utlåningsmaskiner och IT-utrustning. De medier som fanns var antingen inaktuella nog att gallras eller har getts vidare till förskole-, skol- och andra stadsbibliotek. Det skulle kosta mycket pengar att bygga upp ett nytt, relevant bestånd.

Det kommer också behövas personal för att bedriva biblioteksverksamhet. Två halvtidstjänster är tänkt att anställas till detta. Två halvtider. Och det i en kommun som har som policy att arbeta för rätten till heltid.

För varje timme biblioteket kan hållas öppet krävs ungefär lika mycket inre tid. Det betyder att på en halvtid kommer biblioteken kunna hålla öppet vardera tio timmar per vecka. Tio timmar med den press och osäkerhet som ensambemanning innebär. Resterande tio timmar ska räcka till bokuppsättning, sagostunder, klassbesök, bvc-träffar, bokprat för seniorer, författarbesök och allt annat som ingår i biblioteksverksamheten.

Två bibliotek, två halvtidstjänster, ni hör ju själva hur orimligt det låter.

Det finns här två alternativ:

Det ena alternativet är att ha ett andra klassens bibliotek som inte kan erbjuda några aktiviteter. De ytterst få öppet-timmarna med personal på plats ska förläggas så att de ska passa såväl förskolans barngrupper, föräldralediga, pensionärer och folk som heltidsarbetar. Meröppet kan användas som komplement, vi har flera års positiva erfarenhet av att ha meröppna bibliotek där användare över 18 år själva kan logga in för att sitta och plugga, låna böcker eller andra biblioteksärenden som de kan genomföra på egen hand. Men meröppet ska vara just ett komplement. Det ska frigöra tid till andra aktiviteter, inte ses som ett sätt att spara på personal. Ett bibliotek behöver sin personal, annat är ett rent hån åt oss som jobbar på biblioteken.

Det andra alternativet är att befintlig personal får hjälpa till. Vi är solidariska och ställer gärna upp för varandra. Men många av oss är redan idag stressade. Att öppna upp två bibliotek till kommer inte förbättra det. Två nya bibliotek kommer öka arbetsbördan för flera andra, även om det skulle räcka med två halvtidstjänster för att klara den dagliga verksamheten på just de två biblioteken. Systemavdelningen får ytterligare två bibliotek att ta hand om, IT-gruppen likaså. Det ska ordnas transporter till ytterligare två bibliotek, serviceavdelningen ska ge service till två till enheter. Programgruppen måste planera för verksamhet på fler ställen, vi som köper in böcker måste helt tänka om. Varje uppgift som uppstår på grund av att vi blir fler bibliotek innebär att något annat måste prioriteras bort. Det som presenteras som en satsning på bibliotek blir i realiteten en försämring när de pengar som skjuts till inte räcker för att täcka alla ökade kostnader.

Vi ska inte heller glömma bort att vi redan är hårt pressade av nuvarande och planerade besparingskrav. Och inte heller ska vi glömma att de extrapengar som vi ska få måste tas någon annanstans ifrån. Var då? Vilken kommunal verksamhet i Lund ska vi ta pengar från? När borgarna pratar om besparing efter besparing och skattesänkningar.

Vi har en fantastisk biblioteksverksamhet i Lund. Vi gör ett så jäkla bra jobb och vi vill fortsätta med det. Vi vill fortsätta att åka ut med biblioteksbussen och hälsa nyanlända välkomna. Vi vill fortsätta att cykla runt med våra pop up-cyklar till arrangemang runt om i kommunen. Vi vill fortsätta att träffa tusentals barn på våra klassbesök, bokprat, pysselstunder, bvc-träffar, regnbågshäng och lovaktiviteter. Vi vill fortsätta att bedriva en bra biblioteksverksamhet som aktiv verkar för att vara tillgänglig för så många som möjligt i Lunds kommun.

Och därför vill jag inte att biblioteken på Nöbbelöv och Järnåkra ska öppnas igen.

(Om inte den styrande kvintetten helt plötsligt beslutar om att höja skatten och det kommer in pengar som inte gör att vi måste spara.)

Just nu verkar det vara en trend med historiska tv-serier på diverse kanaler och jag följer med spänning flera av dem. För att nämna några exempel: "Knightfall" som handlar om korsriddare under medeltiden, "Vikings" som bygger på Ragnar Lodbroks isländska sagor och "Last Kingdom". Även den sista beskriver vikingarnas härjningar, men ur engelsmännens perspektiv, samt inte minst fantasyserien "Game of Thrones", som är den mest påkostade och långlivade av dem alla.

Jag tror heller inte att det är en slump att två av tv-serierna, "Vikings" och "Game of Thrones", lyfter fram bibliotekariens arbete som en viktig resurs för att bekämpa ondskan. Genom att samla, förvärva och tillgängliggöra vetenskap och historia ställs biblioteken (och arkiven) i dessa serier som en motpol till grymhet och barbari. Ett gemensamt tema för "Vikings" och "Game of Thrones" är att det råder en slags undergångsstämning, en yttersta tid i världen, och i dessa orostider blir biblioteken därför en plats för att söka och finna svar. Om man försöker matcha frågeställningarna till vår egen tid så går det lätt att finna paralleller som relaterar till miljöhot, despotiska politiker, sociala medier, filterbubblor, och fake news m.m.?

Men "inget är nytt under solen" brukar det ju heta, för egentligen har vi sedan urminnes tider ställt frågor kring vår existens och historia liksom filosofiska sammanhang, och det är här bibliotekens och arkivens roll blir en så viktig pusselbit för att dels försöka förstå vår samtid men också den historiska kontexten.

Vi som använder bibliotek och jobbar där vet att det i magasin, på vindar, i källare och bortglömda hörn finns massor av ovärderligt material som väntar på att återupptäckas och tas om hand och på olika sätt göras tillgängligt. Men lyckligtvis finns också ännu stora delar av det gemensamma kulturarvet lagrat i bibliotek och arkiv. (Och en liten del digitaliserat.) Tyvärr är det många politiker och styrande som sorgligt nog inte ens har kännedom om att det förhåller sig så eller ens att all denna kunskap finns och har stor betydelse för vår gemensamma framtid, utan de ser istället verksamheter som bibliotek och arkiv som något olönsamt och mossigt obsolet, och inte minst gäller devisen att *kultur skall vara lönsamt*. Istället bör det prioriteras att lägga resurserna på "väsentligheter" av mer ekonomisk art.

**BIBLIOTEKET
HAR SVARET!**

STORLEK
EUR XS S M L XL

75 kr

SUNSET LA-BREA Travelodge
7051 SUNSET BOULEVARD
HOLLYWOOD, 38, CALIFORNIA
462-0905

är kunskap om
är lärare stud
sätta eller kom

å
(1
d barnlitteraturen (1900).

kel barnlitteraturhsto
ser och förslag vill vid

Soap Stone Crayon

kan
som varje läsare
den lilla folder

PREC
AIC

R. I. Notr 316. A. T.

När Kristoffer Leandroer nyligen under biblioteksmanifestationen "Rädda biblioteken" höll ett tal på Sergels torg i Stockholm citerade han bibliotekarien/arkivarien Samwell Tarly från Game of Thrones när han säger "Om vi glömmmer bort vad vi varit och vad vi gjort då är vi inte längre människor utan djur", och Leandroer fortsätter med att tala om bibliotekens dynamiska kraft och betydelse för det "gemensamma minnet" och förklarar att "biblioteksbesökarens nyfikenhet är en betydligt viktigare samhällsresurs än de summor som eventuellt går att spara in på att kväva den". Biblioteken utgör ca 0,7% av statsbudgeten, så vad det gäller ekonomiska medel borde det finnas goda möjligheter att finansiera vårt "gemensamma minne".

Nu måste jag erkänna att jag har lite svårt att släppa bibliotekarien Athelstans öde i Vikings. Skrev bland annat om honom i det förra numret av *bis*. Kanske beror det på att jag känner en slags släktskap. Athelstan var kung Egberts av Wessex bibliotekarie/illuminator i tv-serien Vikings. Med sin kloka och fromma utstrålning förändrade han även sinnelaget på de råbarkade nordiska kämpar som han träffade på. I synnerhet Ragnar Lodbrok. Manusförfattaren Michael Hirst idé med rollen har varit att genom Athelstans komplexa rollfigur lyfta fram den etiska konflikten när det gäller makt, medmänsklighet och förnuft. Att vi kan "lära av historien" är ett slitet uttryck men ack så sant. Kanske kan det vara en förklaring till varför vi hittar en uppsjö av tv-serier, historiska eller med fantasytema, ibland kombinerade, på olika tv-kanaler nu. Kanske känner sig några av oss lite rot- och historielösa och fångslas därför av berättelser från forna tider, kanske som ett sätt hitta ett mönster för hur tillvaron ser ut idag?

Ett konkret faktum är dessutom att Sverige som varit förskonat från krig i över tvåhundra år äger samlingar på bibliotek och i arkiv som faktisk är unika i världen. Vi har mycket material som inte gått förlorat av krigets härjningar i övriga Europa. Vi har också en offentlighetsprincip och andra regelverk som gör det möjligt att för oss alla och envar att gratis ta del av och söka efter kunskap i bibliotek och arkiv och få svar på våra frågor om vilka vi är och vad som är meningen med tillvaron. Gör det!

Röda Lina.

ÅGA PÅ
BLIOTEKET!

1651

903.003.58

22509

Policy måste förvandlas till praktik för att göra öppen tillgång norm

Riktlinjer och policyer talar för vikten av att vetenskapliga resultat publiceras open access, men det avspeglas inte i vad som premieras inom forskarsamhället. För att omställningen till öppen tillgång till vetenskap ska bli verklighet krävs en kulturförändring, men också ett skifte i penningströmmar och samordnad finansiering. Charlotte Högborg reflekterar över två av Kungliga bibliotekets utredningar om öppen tillgång.

Text: Charlotte Högborg

Illustration: Stellan Klint

TVÅ AV KUNGLIGA BIBLIOTEKETS (KB) utredningar om öppen tillgång berör ett par grundläggande förutsättningar för att öppen tillgång till vetenskap ska bli verklighet: det behövs incitament för forskarna att publicera sig open access och finansieringen av omställningen behöver säkerställas.

Meriterings- och tilldelningssystemen

Uppdraget för utredningen som mynnat ut i rapporten *Meriterings- och tilldelningssystemen i relation till öppen tillgång* var att ta fram rekommendationer för hur meriterings- och medeltilldelningssystem kan omformas och ge incitament för öppen tillgång. Det finns redan krav från flertalet finansierare om att publicera sina resultat med öppen tillgång, men det finns undantag och för att få forskarsamhället i stort med på omställningen behöver det finnas tydliga incitament för att välja en publiceringskanal som möjliggör öppen tillgång. Det handlar helt enkelt om att det behöver vara en fördel för den forskare som vill gå framåt i karriären att publicera sig på ett sådant sätt, och inte något som ligger hen i fatet.

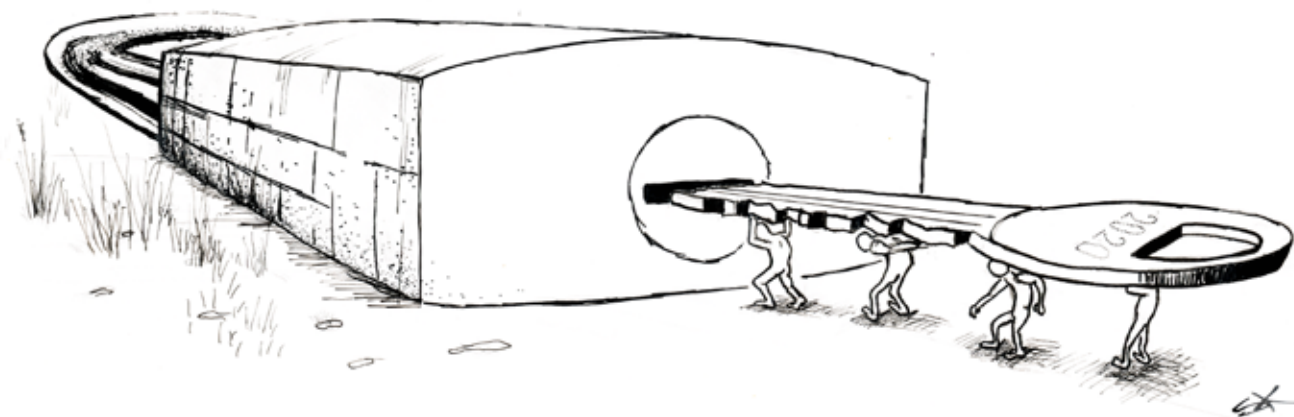
Inom utredningen har en litteraturstudie gjorts av vetenskapliga publikationer, policydokument, projektsidor och blogginlägg på utredningstemat och en sammanställning av internationella finansierares policyer för öppen tillgång har tagits fram. Det har även genomförts en nationell undersökning om meritvärdering vid docentbefordringar och ett dialogseminarium med anställningskommittéer och lärarförslagsnämnder vid fyra svenska lärosäten. En enkät har också skickats ut till ett antal forskningsfinansierare i Sverige.

Det som framkommer i utredningen är att öppen tillgång

sällan är en faktor vid värderingar av publiceringsmeriter och att få riktlinjer för meritering och tjänstetillsättningar tar upp öppen tillgång. Tvärtom är det vid värdering av publikationslistor ett stort fokus på publiceringskanal, så som vilken "Journal Impact Factor" (JIF) en tidskrift har, vilket i regel missgynnar open access-publicering, istället för kvalitativa bedömningar av publikationers innehåll. JIF är ett mått på en tidskrifts genomslag, i termer av antalet citeringar det året, av artiklar publicerade de två föregående åren, delat med tidskriftens totala antal publicerade artiklar samma två år. En tidskrifts JIF för år 2018 är alltså antalet citeringar inkomna det året, av artiklar som publicerats 2016 och 2017, delat med tidskriftens totala antal publicerade artiklar under 2016 och 2017. Detta, menar utredningen, är ett mått som missgynnar öppet tillgängliga kanaler eftersom de oftast inte hunnit etableras som prestigefyllda kanaler eller indexerats i citeringsdatabasen Web of Science. Den första rekommendationen lyder därför:

Att riktlinjer för meritvärdering hos lärosäten och finansierare undanröjer aspekter som negativt påverkar publicering med öppen tillgång. I detta arbete behövs en samordnande organisation som samlar förslagsvis lärosäten, finansierare samt vetenskapliga akademier och sammanslutningar. (s. 37)

När det kommer till inställningen till öppen tillgång finner utredningen att det är något som krävs av flera finansierare, att publikationer som redovisar resultaten av projekt som tilldelats pengar av dem ska publiceras öppet tillgängliga,

samtidigt som det inte är något som värderas som merit vid bedömning av vilka projekt som ska tilldelas medel.

Även hos lärosätena visade sig policyer som uppmuntrar eller kräver öppen tillgång inte ha någon effekt på bedömningarna som görs av anställningskommittéer och lärarförslagsnämnder. Tvärtom uppgavs att öppet tillgängliga tidskrifter bedömdes som lägre rankade och av sämre kvalitet än prenumerationsbaserade. Vilken JIF publikationskanalerna hade uppgavs spela en betydande roll samtidigt som öppet tillgängliga tidskrifter inte ansågs publicera forskning av hög kvalitet.

Den andra rekommendationen från rapporten lyder:

Att lärosätens och finansierares policyer för kvalitetsgranskad öppen tillgång inkluderas och förklaras i riktlinjer till och utbildning av sakkunniga. (s. 37)

Utredningen sätter också fingret på en missad potential, att samverkan och samhällspåverkan är starka buzz words och lyfts fram som något eftersträvarsvärt från politiskt håll, och att detta starkare borde kopplas samman med öppet tillgänglig publicering. Den tredje rekommendationen lyder därför:

Att kvalitetsgranskad öppet tillgänglig publicering kan vara en komponent i meritvärdering där samverkan med det omgivande samhället ingår som kriterium. (s. 38)

Som en del i ett öppet vetenskapssystem bör det göras uppföljningar av lärosätenas arbete med öppen tillgång,

menar utredningen. Med anledning av det lyder den fjärde rekommendationen:

Att relevant myndighet ges i uppdrag av regeringen att inkludera lärosätenas implementering av öppen tillgång och öppen vetenskap i bedömningar av kvalitetssäkring av högskolans hela verksamhet. (s. 38)

En del av utredningen bestod också i att beakta öppet tillgängliga publiceringskanaler i det nationella arbetet med ett tänkt svenskt kanalregister, "Svenska listan", i likhet med Norska listan och Finska listan över etablerade publikationskanaler. Utredningen menar att även om ett sådant register upprättas, så kan det inte ersätta att en fortsatt utveckling behövs för god bedömningskultur gällande meritvärdering. Detta utvecklingsarbete behöver involvera flera parter; representanter från lärosätesledning, bibliotek, forskningsfinansierare, forskarsamhället samt från andra relevanta myndigheter. Någon fungerande arena för dessa aktörer att mötas för sådant utvecklingsarbete finns inte, menar utredningen, varav den femte rekommendationen lyder:

Att Utbildningsdepartementet etablerar ett nationellt forum för ansvarsfull forskningsutvärdering, där öppen tillgång till vetenskapliga publikationer och öppen vetenskap ingår som parametrar. (s. 38)

Vad det bottenar i är helt enkelt hur man värderar och utvärderar forskning och forskningsprestationer. En kulturförändring måste till, och många forskare är väldigt positiva till öppen tillgång och ser det på många sätt som en självklarhet, men det får inte vara något som inverkar negativt på

karriären. KB:s utredning framhåller att det finns principer att sträva efter vid bedömningar, så som rekommendationerna som återfinns i *DORA – San Francisco Declaration on Research Assessment*, vilken har undertecknats av exempelvis svenska forskningsfinansiärer som FORTE och FORMAS. Den deklarationen fastslår bland annat att forskning bör utvärderas på basis av innehåll och inte publiceringskanal och att sådant som JIF inte bör användas vid beslut om finansiering eller tjänstetillsättningar.

I Europa har cOAlition S lanserat avsiktsförklaringen *Plan S*, som en del finansiärer skrivit under. Enligt den ska forskningsresultat som finansierats med hjälp av de finansiärer som skrivit under, bli öppet tillgängliga direkt och ej via hybridmodellen (att författaren köper loss just sin artikel från prenumerationsfinansierad tidskrift och gör den öppet tillgänglig). Planen har rört upp starka känslor i forskarsamhället. En del menar att det inskränker akademiska friheten och äventyrar europeisk forskning genom att man inte kan publicera sig i lika prestigefyllda kanaler som sina exempelvis amerikanska kollegor. För vissa fält finns även extremt få publikationer som lever upp till planens krav. Den har också kritiserats för att ha alldeles för kort tidsram när den ska träda i kraft redan januari 2020. Andra menar att Plan S inte går långt nog och inte åtgärdar nog för att uppnå önskad effekt av omställning hos förlagen.¹

Oavsett vilket så adresserar KB:s utredning frågan om påverkan på akademiska friheten när publicering med öppen tillgänglighet blir norm. Det är i själva verket många andra faktorer som påverkar en forskares val av forskningsämne och publicering av resultat och på så sätt begränsar akademisk frihet i praktiken: politiska inriktningar på utlysningar från forskningsfinansiärer, kollegors granskning av publikationer inför publicering (peer review och redaktionella val), beslut och prioriteringar av institutioner och lärosäten. Utredningen framhåller att det måste finnas balans mellan akademisk frihet och akademiskt ansvar, särskilt när det gäller statligt finansierad forskning.

Man kan se öppen tillgång som ett uttryck för forskningens *ethos* att vara öppen, fri och tillgänglig för alla som har intresse och kanske kompetens att ta del av den. Under akronymen "CUDOS" har vetenskapens normer beskrivits av den amerikanska vetenskapssociologen Robert Merton. CUDOS står för Commun(al)ism, Universalism, Disinterestedness och Organized Scepticism. [...] Man kan argumentera för att det endast är i ett öppet publiceringssystem som dessa kriterier uppfylls och att det därför finns ett moraliskt incitament att öppna publiceringssystemet. (s. 8)

¹ Implementeringen av planen är under revidering och en ny implementeringsguide förväntas i slutet av maj 2019.

Finansieringen

De ekonomiska faktorerna är en viktig stötesten – ska vi betala för öppen tillgång? Vad ska vi betala för, och vem ska stå för notan? För att undersöka detta gjordes den utredning som presenteras i rapporten *Finansiering av omställningen från ett prenumerationsbaserat till ett öppet tillgängligt publiceringssystem*. Det handlar helt enkelt om den ekonomiska verkligheten av en omställning från ett system där bibliotek betalar för prenumerationer på tidskrifter till ett där den vetenskapliga utgivningen bekostas på annat sätt. De stora vetenskapliga förlagen går med vinst, speciellt sådana som Elsevier. För många mindre tidskrifter ser situationen annorlunda ut. Utredningen belyser problemen men ger få tydliga svar, vilket inte är så konstigt.

Såväl prenumerationsavgifter och APC:er ("Article Processing Charges") för publicering av en artikel bygger på att det finns ekonomiska resurser. Under en omställningsperiod dessutom att nog resurser finns för att betala för "double dipping", det vill säga både prenumerationer på tidskrifter där alla artiklar inte är open access och betala APC för de artiklar som ens forskare publicerar öppet tillgängligt i tidskriften. Det är lärosäten som, i regel genom bibliotek, betalat prenumerationerna. Nu sker en övergång där åtminstone några av BIBSAM-konsortiets (som sluter större avtal å bibliotekens vägnar) avtal för prenumerationer gått över till "offsetting-avtal", som inkluderar publiceringsavgifter. Men frågan är om det är lärosätena som också ska betala APC:er, och i så fall hur det ska ske. Idag ska extern finansiering ofta täcka även publiceringskostnader, eller att det finns särskilt stöd att söka hos finansiären för detta. Det finns även publiceringsfonder för open access-publicering hos många lärosäten, samtidigt betalas publicering ändå även genom forskarnas egna medel. Utredningen slår fast att det är viktigt att den ekonomiska bördan inte får läggas på den enskilde forskaren.

På grund av den komplexa situationen av penningströmmar lyder utredningens första rekommendation:

Att forskningsfinansiärer och lärosäten tar delat ansvar för finansiering av publiceringskostnader. (s. 26)

Utredningen kommer fram till att det ekonomiska ansvaret ska delas mellan finansiärer och lärosäten, för att undanröja ekonomiska hinder för den enskilde forskaren, samt att detta behöver samordnas för att dirigera om penningströmmar. Hur ansvaret mer exakt ska fördelas går inte att svara på innan en översyn har gjorts av hela nationella resursfördelningssystemet, anser utredningen.

Då det också är svårt att få en överblick över hur mycket pengar som går till APC:er och vem som betalar, lyder den andra rekommendationen:

Att en eller flera relevanta myndigheter ges ansvar för kontinuerlig uppföljning och analys av nationella publicerings-

kostnader i omställningen till ett öppet tillgängligt publiceringssystem med syfte att begränsa kostnader för vetenskaplig publicering. (s. 28)

Såväl i dessa rekommendationer så som de tidigare kan konstateras att de öppnar upp för att ge KB fortsatt och utökat uppdrag gällande öppen tillgång, något som kan tolkas som att KB talar i egen sak. Men tydligt är att samordning och samarbete behövs och former samt ansvariga för det behöver etableras.

Till stor del köper både Plan S och KB:s utredningar de modeller och förutsättningar som upprättats av de kommersiella förlagen. Alternativa publiceringsmodeller som inte bygger på kommersiell, traditionell utgivning eller som inte bekostas av APC:er finns med i utredningen och rekommendationerna, men har en tämligen undanskymd roll. Detta kommer fram till viss del i en annan av utredningarna som behandlar tidskrifternas omställning. Men i andra delar av världen, där de ekonomiska förutsättningarna ser sämre ut både för att betala för tillgång men också för att betala för publicering, är fokus till viss del ett annat.

I Europa har som sagt Plan S lanserats och stakat ut ett riktmärke, oavsett om man håller med om planens mål, strategier eller tidsplan. I den utgår man också till stor del från att

APC:er ska betalas och att utgivningen ska gå via kommersiella etablerade kanaler, men att avgifterna ska hållas på en rimlig nivå. Var denna nivå ligger är dock oklart.

En liknande avsiktsförklaring har lanserats för Latinamerika och den globala södern, som utgår från andra förutsättningar och lyfter andra sätt att nå målet om öppen tillgång. Den går under namnet AmeliCA. AmeliCA är ett initiativ av flera olika lärosäten, community-drivet. De skriver själva att Plan S och AmeliCA har samma mål, men två väldigt skilda strategier för hur detta mål ska uppnås. AmeliCA tar utgångspunkt i att använda sig av de möjligheter som finns i det vetenskapliga ekosystemet, teknologi, kunskap och erfarenheter, istället för att vidare implementera kommersiella lösningar på öppen tillgång genom sådant som APC:er. På det sättet söker AmeliCA makten över den vetenskapliga utgivningen bort från ekonomiska intressen.²

Från vackra ord till handling

Oavsett vilka strategier som förordas är en generell slutsats från utredningarna att vackra ord om öppen tillgång, och policyer som funnits i årtal på lärosäten och hos finansärer, behöver omvandlas till praktisk handling. Rekommendationerna är ett steg på vägen.

Utredningarna

Meriterings- och medelstilldelningssystemen i relation till incitament för öppen tillgång: en utredning inom ramen för Kungliga bibliotekets nationella samordningsuppdrag för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. (2019). [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Enheten för nationell bibliotekssamverkan. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:-publ-412>.

Finansiering av omställningen från ett prenumerationsbaserat till ett öppet tillgängligt publiceringssystem: en utredning inom ramen för Kungliga bibliotekets nationella samordningsuppdrag för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. (2019). [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Enheten för nationell bibliotekssamverkan. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:-publ-413>.

2 Läs mer på <http://www.amelica.org/>.

Särskilda utmaningar för öppen tillgång till monografier

En av Kungliga bibliotekets fem utredningar, *Öppen tillgång till böcker*, visar att det saknas enhetlighet för publicering av monografier. Det gör det svårt att skapa en infrastruktur kring publicering, vilket kan bidra till att försvåra utvecklingen mot öppen tillgång. Utredningen tydliggör också att olika former av vetenskapliga publikationer inte verkar under samma förutsättningar, vilket sätter former som monografier under extra stor press i arbetet med publicering med öppen tillgång.

Text: Sofia Berg

Illustration: Stellan Klint

Öppen tillgång till böcker är en av de fem utredningar som Kungliga biblioteket (KB) gjorde inom ramen för det nationella samordningsuppdrag för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. Utredningen bygger bland annat på enkäter som skickades ut till svenska förlag, utbyten med olika representanter för forskningsfinansiärer i Sverige och seminarier vid sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås. Syftet med utredningen var att teckna en bild av hur publiceringen av vetenskapliga böcker ser ut i Sverige. Utredningen ger en översikt om hur läget ser ut för monografier att publiceras med öppen tillgång – där både möjligheter och utmaningar adresseras – där utmaningarna är många fler än möjligheterna idag. Inom ramen för utredningen definieras en monografi som en längre framställning av ett sammanhållet ämne där boken i någon mån ska vara ett resultat av forskningsarbete, den ska vara skriven av forskare knutna till ett svenskt lärosäte eller offentlig institution, publikationen ska riktas mot forskarsamhället samt att monografin ska vara finansierad med offentliga medel. Inom monografier räknas även antologier in.

Utredningen visar att det finns flera svårigheter och begränsningar som kan försvåra arbetet mot det generella målet att all offentligt finansierad forskning inom relativt snar framtid ska publiceras med öppen tillgång. Det främsta problemet som utredningen visar, som löper generellt i rapporten, är att det är svårt att helt tydligt lokalisera vilka problem som finns. Därför blir det också svårt att hitta potentiella lösningar på dem. KB adresserar i sin rapport speciellt några saker som gör det komplicerat för monografier att följa ett publiceringsmönster inom open access-ramar. De flesta svårigheterna verkar beröra brist på enhetlighet, struktur och okunskap mellan inblandade instanser som förlag, lärosäten, finansierare och författare.

De utmaningar som lyfts främst i utredningen är att

monografier som publikationstyp ofta saknar enhetlig definition, vilket i sig gör det svårt att se vilka åtgärder som behöver göras i arbetet mot öppen tillgång. Dessutom värderas monografier ofta olika inom olika ämnesområden och det påverkar vilken attityd författare, förlag och finansiärer har till att monografier ska publiceras med öppen tillgång. Publiceringsmönster mellan olika vetenskaper och hur deras publiceringstraditioner ser ut gällande monografier kan skilja sig mycket från varandra. Svenska forskare använder sig också av en rad olika publiceringskanaler för monografier och därför går det inte att teckna en tydlig bild av hur varje enskild kanal förhåller sig till att publicera fritt tillgängligt. Det har dessutom visat sig vara svårt att göra en kartläggning eftersom den svenska marknaden skiljer sig mot den internationella marknaden gällande monografier och därför blir det svårt att se på exempel från andra länder.

Finns det något i utredningen som tyder på en positiv trend för monografier och utvecklingen mot open access? Det finns ett litet antal exempel – öppet tillgängliga böcker bidrar till ökad spridning av publikationer, vilket är en tilltalande anledning. Även citeringen av monografier ökar när publikationerna har gjorts fullt tillgängliga elektroniskt. Även om det betyder att försäljningen minskar, vilket kan vara problematiskt för forskare inom mindre ekonomiskt lukrativa ämnesområden, innebär fler citeringar ökad "prestige" för forskare. Utredningen lyfter dessutom några lyckade exempel där en början på en infrastruktur kan ses, där förlag har som medveten strategi att publicera vetenskapliga böcker med öppen tillgång. Stockholm University Press och Lund University Press är två förlag som skapats genom Stockholms universitet och Lunds universitet där båda har fokus på att inte bara publicera vetenskapliga artiklar i open access utan också just böcker. Även Kriterium, som är ett nationellt samarbetsinitiativ för böcker inom humaniora och samhälls-

vetenskap där svenska lärosäten och förlag samarbetar med stöd från Vetenskapsrådet, lyfts fram.

Utredningen sammanfattas med att det tydligaste problemet verkar vara bristen på en infrastruktur för hur monografier ska publiceras. Vad som ligger bakom detta är svårt att säga, men utredningen visar att det eventuellt inte bara handlar om ovilja från exempelvis förlag och finansierare, utan att det även kan bero på okunskap. De enkäteresultat utredningen analyserat visar att kommersiella förlag menar just det – de är inte helt ovilliga till att tillgängliggöra vetenskapliga böcker, men det försvårar att de inte vet hur de ska gå tillväga. Förlagen beskrev att de dels har en oro för minskad försäljning men en betydande faktor var att de saknade kunskap om hur en förändring till open access skulle göras. Det krävs alltså inte bara förändrade ekonomiska strategier, utan också juridisk kunskap.

Utredningen ger en bra översikt där den berör de olika parter som är inblandade i publiceringsprocessen kring monografier; kommersiella och icke-kommersiella förlag, lärosäten, finansierare, författare samt det omgivande samhället. Även om det sistnämnda kunde ha fått ännu mer fokus då den huvudsakliga poängen med öppen tillgång är att tillgängliggöra forskningen. Men trots översikten, som är grundlig, saknas ändå mer konkreta rekommendationer i slutet av

utredningen. Utredningen sammanfattar mest de problem som texten tagit upp, vilket gör att rekommendationerna mer blir en slags nulägesrapportering. Vad som också syns är att olika publiceringsformer verkar under olika förutsättningar i rörelsen mot öppen tillgång. Det är tydligt att vetenskapliga artiklar och monografier har olika förutsättningar. Därför kan en mena att det skulle vara orimligt att kräva att all offentligt finansierad forskning ska uppnå samma mål kring open access samtidigt. Kanske behöver monografier befinna sig under en experimentell fas under en längre tid än vetenskapliga artiklar, åtminstone verkar det så av utredningen att döma.

Utredningen

Öppen tillgång till böcker: en utredning inom ramen för Kungliga bibliotekets nationella samordningsuppdrag för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. (2019). [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Enheten för nationell bibliotekssamverkan. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-414>

Internet och bibliotekets närvaro

Bibliotekens digitala närvaro används alltför sällan till faktisk biblioteksverksamhet. Våra webbplatser och våra konton i sociala medier är mer än bara reklampelare. Vi måste våga vara bibliotek även på nätet, skriver bibliotekarien Tobias Nordberg.

Text: Tobias Nordberg

FÖR EN TID SEDAN LÄSTE jag en liten bok av Per-Olof Ågren, som är universitetslektor vid institutionen för informatik vid Umeå universitet. I boken, *69 teser om internet*, framlägger Ågren bland annat tesen att internet i en postdigital tid måste ses som en resurs för närvaroproduktion. Han nämner också betoningen av platsens betydelse, av den lokala närvarons konsekvenser, som en lösning på problemet med överflödet av digital kultur: "När allt digitalt är totalt tillgängligt inträder behovet av aktualiserade gemenskaper; möten, festivaler, konferenser". Där och då tänkte jag inte vidare på den framlagda tesen (det var sommar och jag hade nyss tillträtt en ny tjänst). Men när jag senare började fundera i mer konkreta termer över folkbibliotekets roll i ett digitalt sammanhang kom formuleringen om internet som en resurs för närvaroproduktion tillbaka till mig. Vad innebär egentligen digital närvaro för ett bibliotek?

När vi talar om plats i en digital kontext kan vi mena en mängd olika saker. En av dem är den fysiska platsen så som den uttrycks digitalt. Som exempel kan nämnas IKEA:s webbplats, som i viss mån kan ses som en digital representation av ett IKEA-varuhus (minus köttbullar och panikångest). Vi kan titta på möbler, jämföra priser och lägga intressanta artiklar i vår kundvagn. På samma sätt kan vi förstås hävda att en biblioteksanvändare som reserverar en bok via bibliotekets webbplats i någon mening besöker biblioteket. Men för att en plats ska kunna uttryckas digitalt måste den först byta skepnad. På något sätt måste den anta en form som gör den tillgänglig i ett digitalt format.

I sin bok *Pandora's Hope* har den franske sociologen Bruno Latour beskrivit hur en sådan process kan gå till. I hans fall handlar det emellertid inte om en webbplats utan om en forskningsrapport, men omvandlingen från materia till text fungerar på ett liknande sätt även om texten är digital. Den sker i en kedja av transformationer längs vilken platser och föremål i flera led översätts till skriftspråk och bild. Genom ett längre exempel förklarar Latour hur materia kan bli till tecken, ord och bilder och hur den därigenom antar en form som är mer kommunikerbar och har en större spridningspotential. Han beskriver hur en forskargrupp tar ett antal jord- och lerprover som översätts i flera led till dess de blivit en forskningsrapport: "jorden blir en papperskub, ord blir papper, färger blir nummer och så vidare ad infinitum". En ny nivå innebär alltså inte att en exakt avbild av det föregående stadiet skapas

(en färg är inte samma sak som ett nummer), utan istället lyfts vissa egenskaper fram medan andra plockas bort. Det är också därför översättningen sker. För att materialet ska kunna användas i önskvärt syfte måste en aktör framkalla vissa egenskaper hos det som det inte redan besitter. Latour visar genom en intressant diskussion vad som händer med egenskaperna hos något som går igenom en sådan transformationskedja. Materialet förlorar sådant som egenart, lokalitet och mångfald medan det vinner sådant som spridning, standardisering och kompatibilitet.

När biblioteket översätts till ett digitalt format genomgår det samma typ av förändringar som Latours jordprover (trots att inga större likheter föreligger mellan bibliotekslokaler och lera). Det genomgår till exempel en typ av lokalitetsförlust och en sorts spridningsvinst som båda i hög grad påverkar hur biblioteket uppfattas. När vi talar om bibliotekens digitala närvaro är det också viktigt att poängtera att platsens betydelse till viss del förskjuts genom att översättningen från fysisk lokal till digital arena placerar den i en ny kontext. Därmed kan översättningen i sig också ses som en sorts kreativ omvandlingsprocess. Modellen fungerar dessutom precis lika väl om ordningen är den motsatta. Om vi tänker oss en webbplats som vi av någon anledning vill gestalta i ett fysiskt rum äger samma process rum fast omvänt (den vinner egenart, förlorar standardisering, etcetera). Det innebär i förlängningen att den nyrenoverade bibliotekslokalen och den negligerade webbplatsen borde kunna ses som olika uttryck för samma princip, för en bibliotekets idé som kan gestaltas på olika sätt i olika miljöer. Min mening är att det är den idén, den principen, som vi som folkbibliotek borde sträva efter att söka fånga och ge uttryck för, även på våra digitala plattformar.

Som situationen nu ser ut har biblioteket i bästa fall ett Facebook-konto som hänvisar till en webbplats som i sin tur hänvisar till en bibliotekslokal. Att så i digitalt format informera om verksamheter i det fysiska biblioteket är i praktiken inte ett sätt att upprätthålla någon egentlig närvaro i digitala rum. Snarare gör det att det är möjligt för biblioteket att bortförklara eller förneka sin digitala frånvaro genom att peka på att det faktiskt syns i sociala medier. Men det som syns är inte ett bibliotek. De tjänster och upplysningar som idag frekvent går att nå via svenska folkbiblioteks webbplatser och konton i sociala medier är förstås inte onödiga men det är egentligen

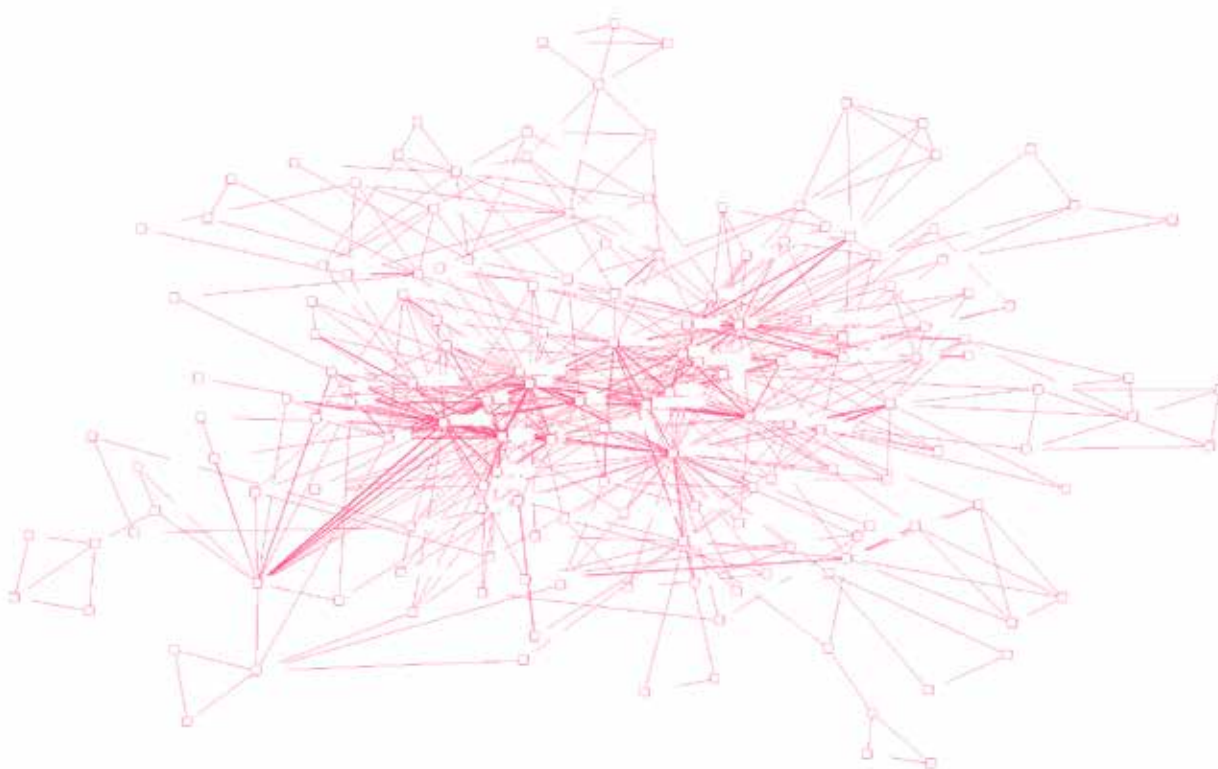

Illustration: Martin Persson, utifrån en originalbild av Aaron Parecki (<https://www.flickr.com/photos/aaronpk/>).

bara boktips från bibliotekarier som av dem kan sägas vara någon typ av egentlig biblioteksverksamhet. Folkbibliotek är offentliga informationscentraler, organisationer som leder människor till det material de vill ha eller behöver och som bedömer och kategoriserar kultur och information och gör den fritt tillgänglig för allmänheten. Vill vi vara folkbibliotek på nätet är det så vi måste agera i praktiken även där. Vissa försök har förstås också gjorts att samordna den här typen av insatser. Bibblan svarar, en gratis svarstjänst från svenska folkbibliotek, och Bibblan guidar, en samling databaser och webbplatser som valts ut och uppdateras av bibliotekarier, är exempel på tjänster som på ett föredömligt sätt utför referensarbete gratis åt hela befolkningen. Problemet är att få verkar känna till dem, vilket förmodligen beror på att vår digitala närvaro inte är tillräckligt stor för att biblioteken ska ses som en självklar digital aktör i det allmänna medvetandet.

Det digitala formatet skiljer sig från det fysiska på många sätt och inte alltid till det tidigare fördel, men kanske finns det ändå en grund till en demokratisering av bibliotekens verksamhet i den mer direkta dialog med användarna som digitaliseringen möjliggör. Bibliotekens samhällsrelevans kommer att öka om de kan fånga upp användarnas behov och önskemål på ett mer direkt sätt med hjälp av den digitala miljöns dialogiska struktur. Som Platon låter Sokrates påstå i Faidros: "Det är sannerligen samma egendomliga fel med skrifter som med en målning. Tavlorna stå framför oss som

levande, men om man riktar en fråga till dem, iakttaga de en högst allvarlig tystnad. På samma sätt är det med skrifter." De strikt monologiska egenskaperna kan inte tillskrivas bara måleriet och den traditionella skriften: de präglar snarare alla typer av äldre medier. Detta "egendomliga fel" har vi emellertid nu, två och ett halvt tusen år senare, börjat hitta sätt att åtgärda. Ändå tenderar vi på biblioteken ofta att betrakta våra digitala plattformar främst som en typ av medium för nyhetsförmedling. Men att nyttja dem på det sättet är egentligen lika absurt som att montera ned hela det fysiska biblioteket utom anslagstavlan vid entrén, där en egenhändigt hopknäpad WordArt-affisch oläst skriker ut sitt budskap. Oläst, eftersom ingen någonsin kommer att besöka ett sådant bibliotek.

Den digitala miljön bör alltså inte ses som en yta för marknadsföring av biblioteket och dess verksamhet, den är snarare en andra arena för verksamheten i sig. Vi måste fråga oss hur vi vill att den verksamheten ska se ut och hur en digital arena påverkar våra möjligheter. Hur utnyttjar vi våra nätplattformar? Hur kan vi arbeta tillsammans för att vår digitala närvaro ska bli ett uttryck för vad vi faktiskt är? Ingen visar hela sitt jag i alla sammanhang. Vi lyfter fram de sidor av oss som behövs i den specifika situation som vi befinner oss i men inuti är vi ändå alltid oss själva. Så måste även biblioteket kunna agera. Vi måste våga vara bibliotek även på nätet.

För att kunna arbeta med ”integration” måste den strukturella rasismen på bibliotek först erkännas

I Karin Råghalls krönika baserad på hennes kandidatuppsats *Talande tystnad. En analys av hur biblioteksdiskurser om integration förhåller sig till rasism* synas begreppet ”integration” och hur det används i biblioteksvärlden. Bibliotek i Sverige kan inte arbeta med integration utan att först erkänna den strukturella rasism som finns överallt i samhället, och inte minst på bibliotek.

Text: Karin Råghall

”Spännande, kan du inte skriva en kort och enkel sammanfattning?” Så lät det ofta när jag berättade om min c-uppsats i biblioteks- och informationsvetenskap *Talande tystnad. En analys av hur biblioteksdiskurser om integration förhåller sig till rasism* – som blev klar i januari.

Går det att skriva kort och enkelt om relationen mellan integration och rasism?

Frågan dök åter upp i mitt medvetande när jag ett par månader senare satt i min lägenhet i ett majsnoigt Kraapohke/Dorotea och läste *Nästa gång elden* av James Baldwin. Boken gavs ut första gången 1963 i USA i en tid av intensiv politisk kamp mot rasism. Baldwin konstaterade då att han inte ville bli ”integrerad i ett hus som står i lågor” – han ansåg att Förenta staterna behövde göra upp med rasismen i grunden.

Baldwin beskrev också vita människors oförmåga att släppa föreställningen om att de äger något slags inneboende värde som svarta människor saknar. Den oförmågan lever och frodas även i dag, drygt 50 år senare. Tankefiguren finns till exempel (om än i en annan skepnad) mellan raderna i en rapport om bibliotek och integration som jag granskade i min uppsats.

I uppsatsen undersökte jag hur begreppet integration förstås och används i biblioteksvärlden. Vad menar vi när vi talar om integration? Vem ska integreras i vad och av vem? Vad är det vi föreslår för åtgärder när vi ska göra integration?

Undersökningen tog sin utgångspunkt i att

vi lever i ett samhälle genomsyrat av strukturell diskriminering och rasism. Detta har kartlagts av en rad forskare inom olika discipliner, som visat hur rasism och diskriminering regelmässigt sker på bostadsmarknaden, i arbetslivet, politiken, rättsväsendet, skolan, vården, kulturen – ja i hela samhället.

Berättelser och vittnesmål om rasism finns ju också på många andra håll, bland annat på bibliotek. Endast den som inte själv drabbas kan välja att blunda eller hålla för öronen.

Jag tyckte inte det verkade vettigt att undersöka integration samtidigt som jag blundade eller höll för öronen. Därför handlar uppsatsen om integration i ett rasistiskt samhälle.

För den som undrar hur jag gick till väga valde jag att granska en rapport som hör till den nationella biblioteksstrategin – *Kliv fram. Bibliotek, segregation och integration* – beställd av Kungliga biblioteket. Genom att granska en sådan text ville jag få en inblick i vilken världsbild människor på myndighetsnivå har gällande integration och rasism.

Jag var särskilt nyfiken på vilka bilder av Sverige och svenskhet som målades upp och vilka tystnader som gick att iaktta. Att fästa uppmärksamhet vid sådana saker hör inte till de mest hyllade vetenskapliga metoderna – icke desto mindre fann jag dem lämpliga för mitt projekt. För jag ville ju inte blunda eller stänga öronen (cred för denna inställning ska feministiska och postkoloniala forskare ha).

Begreppet integration definierades aldrig i den rapport jag analyserade. Men den övergri-

pande innebörden var att ett Vi ska integrera några Andra i ett relativt problemfritt samhälle (åtminstone i ett samhälle som inte har problem med strukturell rasism).

Exakt vilka som ska integreras var inte heller helt klart, de beskrevs omväxlande med termer som *asylsökande, nyanlända, personer med andra modersmål än svenska, flyktingar, utrikesfödda, utlandsfödda, personer med utländsk bakgrund, andra och tredje generationens invandrare, ensamkommande barn och boende i sämre ställda områden*. Ett gemensamt drag var att de ofta sågs som ett problem eller en belastning för Sverige. Deras närvaro villkorades också på olika sätt. Till exempel genom en föreställning om att personer som invandrat till Sverige behöver vara "lönsamma" för att få ett existensberättigande.

De som ska integreras framställdes också som hjälplösa och förknippades med olika brister. Uppgiften för biblioteken blev här att inta en hjälparroll: biblioteken (som ofta blev synonymt med Vi:et eller svenskheten) kan hjälpa De Andra att komma ut från hemmen, navigera på en osäker bostadsmarknad och få "rätt värderingar".

Jag ska ge ett exempel. I rapporten beskrivs hur ett folkbibliotek har rekryterat arabisktalande biblioteksvårdar. En av dessa avböjde att medverka vid ett arrangemang med en homosexuell konstnär. Utifrån denna händelse skapar rapportförfattaren en bild av att "svenskar" per automatik ser sig som "jämlingar med homosexuella och ickebinära" medan arabisktalande har omoderna värderingar. Denna problembild får sedan utgöra en förklaring till överrepresentationen av svensktalande, vita inom bibliotekariekåren – genom att arabisktalande framställs som "svåra att anställa" med hänvisning till "kulturskillnader".

Några saker som inte rymms i ovanstående problembild är diskriminering av personer som rasifieras på arbetsmarknaden eller hbtq-personers faktiska situation i Sverige i dag (apropå ickebinära och andra transpersoners situation är SOU 2017:92 en bra källa att börja i).

De föreställningar och problembilder som rapporten för fram bygger på att vi stänger ögon och öron för forskning om rasism, erfarenheter av vardagsrasism och betydelsen av en migrationspolitik som hindrar familjer från att leva ihop och numera bygger på att anställningsbarhet snarare än skyddsbehov avgör om man får stanna i Sverige.

Enda gången rasism nämns i rapporten är i ett stycke om ett par oupplysta högerextrema individer och grupper på landsbygden. Rasismen placeras någon annanstans. Inte här hos oss. Inte på biblioteken. Åtminstone inte när vi pratar om integration.

Om rapporten framställer integration som lösning på segregation, pekar min analys snarare mot att ett arbete mot segregation behöver fokusera på att motverka diskriminering, ojämlikhet och rasism. Vidare behöver biblioteken säkerställa att arbete "för integration" inte osynliggör och/eller förstärker strukturell diskriminering och rasism. Detta innefattar med nödvändighet att problematisera "svenskheten". Den som

James Baldwin, författare till *Nästa gång elden*. Foto Allan Warren CC BY-SA 3.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>)

fötts i Sverige och passerar som "svensk" är inte per automatik jämställd, hbtq-vänlig och antirasistisk, punkt.

I *Nästa gång elden* uppmanar Baldwin sin brorson att lita till sina egna erfarenheter och inte låta sig begränsas av andras – framför allt vitas – föreställningar: "Du är förlorad eftersom de i bästa fall endast kan ha att göra med dig som symbol eller offer men aldrig som människa."

Att tänka på den meningen, prata om den med kollegor och bära den med sig kanske också kan vara en slags början för bibliotek(ari)er som vill arbeta mot rasism i vårt samhälle.

Uppsatsen

Råghall, Karin. (2018). *Talande tystnad. En analys av hur biblioteksdiskurser om integration förhåller sig till rasism*. Umeå universitet. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3Anbn%3Ase%3Aumu%3Adiva-156481>

Svensk biblioteksförenings årsmöte – ovanligt livligt

På årets årsmöte hade Svensk biblioteksförenings medlemmar ett antal stora frågor att ta ställning till. Beslut skulle fattas om en ny vision, Biblioteksbladets framtid skulle avgöras och motioner om alternativa driftsformer och arbetet med de nationella minoriteterna skulle avhandlas. Lena Lundgren bevakade för bis räkning.

EFTER NÅGRA ÅR av ganska stillsamma årsmöten blev årets, i Helsingborg den 16 maj, både livligt och rörigt och ganska uppiggande. Flera motioner hade lämnats in och från styrelsen kom förslag som väckte diskussion.

Visionen

De sedvanliga årsmötespunkterna formalia och redovisning för årets verksamhet gled förbi i god ordning men när det var dags för punkten Vision och verksamhetsinriktning började diskussionen. Förslaget till vision var oförsvarligt mesigt trots, eller kanske på grund av, ett omfattande förberedelsearbete. Inga spår av dagens aktuella och brännande samhällsfrågor syntes i visionen och inga djärva grepp i verksamhetsinriktningen. Jag lämnade in ett särskilt yttrande, som kan läsas redan nu på BiS hemsida och så småningom, antar jag, på föreningens hemsida.

Regionföreningarna blir kvar

Föreningens struktur har så länge jag har varit med (sedan 1968? 1969?) varit under diskussion på årsmötena. Årets variant handlade om att styrelsen föreslog att de nuvarande regionföreningarna skulle läggas ner och ersättas av "avdelningar". Orsaken skulle vara att det är svårt att rekrytera styrelseledamöter till vissa regionföreningar på grund av kravet på formella styrelserutiner. Eftersom flera regionföreningar fungerar utmärkt och det var oklart hur dessa "avdelningar" skulle organiseras, hade Stockholm-Uppsala-Gotland på sitt årsmöte beslutat att yrka på att "avdelningar" i stället skulle kunna inrättas som ett komplement till regionföreningarna. Styrelsen tog tillbaka sin proposition och det nya förslaget gick igenom.

Motionerna

Så var det dags för motionerna. Min motion om en utredning av bibliotek med alternativa driftsformer tillstyrktes av styrelsen och gick igenom. Vi ser fram emot resultatet, som förstås är beroende på hur uppdraget formuleras och vem eller vilka som ska göra arbetet! Motionen om att inrätta en Årets barnrättsutmärkelse

(med anledning av att FN:s barnkonvention blir svensk lag från 2020) väckte inte styrelsens gillande, med motiveringen att föreningen har fler barnlitteratur- och folkbibliotekspriser än priser för vuxenlitteratur och forskningsbibliotek, ett säreget argument. Men årsmötet tyckte att det var en fin manifestation av bibliotekens (OBS inte nödvändigtvis bara folkbibliotekens!) arbete med barnets rättigheter och kan användas för att väcka uppmärksamhet kring detta arbete och motionen gick igenom.

Nästa motion aktualiserade behovet av att stödja och lyfta fram arbetet för och med de nationella minoriteterna. Motionärerna hade flera yrkanden men styrelsen tillstyrkte bara det som handlade om att stärka det nordiska samarbetet kring de gemensamma minoriteterna. Styrelsen hänvisade till att de andra yrkandena ryms inom föreningens övriga insatser. Det blev ingen större diskussion men förhoppningsvis har motionen uppmärksammat nödvändigheten att ta särskild hänsyn till dessa i bibliotekslagen prioriterade grupper.

Stor diskussion *före* årsmötet hade motionen om att lägga ner Biblioteksbladet (BBL) väckt. Motionärerna var de tre stadsbibliotekarierna i Stockholm, Göteborg och Malmö och anledningen var dels missnöje med tidskriften, dels ett förslag att för de insparade medlen inrätta en omvärldsspanare och för övrigt dra ner på föreningens kostnader. Styrelsen föreslog att motionen skulle avslås och många årsmötesdeltagare var taggade att försvara BBL. Men utgången blev närmast en antiklimax, eftersom motionärerna nöjde sig med styrelsens förslag att utreda BBL:s kostnader och värde för medlemmarna och därmed drog tillbaka sina ursprungliga yrkanden.

Vadå transparens och öppenhet?

En lika viktig fråga, som kom bort på ett obegripligt sätt, var att representanter för BBL inte fick närvara på årsmötet! En mötesdeltagare ifrågasatte detta, men mötesordföranden Johan Groth hänvisade till den antagna arbetsordningen för årsmötet, där det fastslogs

att närvaro-, yttrande-, förslags- och rösträtt tillkom medlemmarna. Årsmötespresidiet kunde ge yttranderätt (och därmed, kan man anta, närvarorätt) till annan, men ingen tog upp det förslaget i behandlingen av arbetsordningen. Jag, och flera med mig, reagerade för sent och såg inte till att den punkten ändrades. Det är ju ytterst märkligt att en förening som påstår sig slå vakt om transparens och öppenhet inte låter föreningens egen tidskrift bevaka årsmötet! Mångårig föreningserfarenhet borde ha lärt mig att vara observant på en så viktig punkt som arbetsordningen. Det finns anledning för medlemmarna att bevaka att detta inte upprepas på nästa årsmöte!

Tillgänglighet?

Årsmöteshandlingarna var anmärkningsvärt svåra att hitta på föreningens hemsida. Och den länk som skickades ut till medlemmarna gick inte direkt till handlingarna, vilket borde ha varit självklart!

Styrelsen var tillmötesgående och visade gott humör trots att de fick motstånd på flera punkter, och det blev ett ovanligt intressant årsmöte. Men jag saknade det bord där biblioteken brukar kunna lägga ut information om konferenser, lokala projekt och andra satsningar. Billigt, enkelt, tillgängligt!

Lena Lundgren

recensioner

Ett steg till med *Löpa linan ut*

Eriksson, Ann Catrine, Holmén, Annika, Wennerholm, Christine & Blomberg, Sylvia (2019). *Löpa linan ut: bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Eskilstuna: Biblioteksutveckling Sörmland.

ÅR 2001 PÅBÖRJADE barnbibliotekarierna arbetet med att hitta former för att tillämpa FN:s konvention för barnets rättigheter på de svenska barnbiblioteken. Konventionen antogs redan 1989 och året därpå ratificerades den av Sveriges riksdag. Men den var då ingen stor fråga för barnbibliotekarierna, förmodligen för att de inte riktigt såg hur de kunde arbeta med den på något konkret sätt. Som exempel kan jag nämna att en föreläsning om barnkonventionen med Thomas Hammarberg (som då var generalsekreterare för Rädda Barnen), ordnad av dåvarande Länsbiblioteket i Stockholms län 1990, fick ställas in på grund av för få anmällda.

Behovet av en ny målsättning för barnbiblioteken var dock stort och med inspiration från Kerstin Rydsgö, som i sin undervisning som lärare på BHS tidigt tog upp barnkonventionen, inledde konsulenterna/utvecklingsledarna vid några läns/regionbibliotek 2001 ett arbete med att formulera nya riktlinjer för barnbiblioteken utifrån barnkonventionen. De

fick rubriken *På barns och ungdomars villkor* och markerade ett perspektivskifte, från ett institutions/biblioteksperspektiv till ett användar/barnperspektiv.

Riktlinjerna antogs 2003 av Svensk biblioteksförening och flera utbildningsinsatser och projekt drogs sedan igång för att inspirera, pröva annorlunda förhållningssätt, dra in barnen i verksamheterna på deras egna villkor och utveckla nya metoder. Studiedagar och projekt vände sig oftast till hela bibliotekspersonalen men det praktiska genomförandet blev ändå mest en fråga för barnbibliotekarierna och många klagade över att de saknade stöd från sina chefer. Inte så att cheferna var direkt negativa men kunskaper och engagemang saknades och vi uppmärksammade inte den viktiga frågan från början.

Några av dem som tidigare arbetade mest aktivt med barnkonventionen har dock inte släppt tanken på att göra en särskild insats för bibliotekscheferna och de uppmärksammade också det faktum att uppdraget att arbeta enligt barnkonventionen redan finns i och med ratificeringen. Även bibliotekslagen fastslår att biblioteken särskilt ska uppmärksamma barnen. Resultatet av deras diskussioner och erfarenheter har nu presenterats i skriften *Löpa linan ut: bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Det är Ann Catrine Eriksson, Biblioteksutveckling Sörmland, Annika Holmén, tidigare Regi-

onbibliotek Östergötland, Christine Wennerholm, Kultur Gävleborg och Sylvia Blomberg, Biblioteksutveckling Region Örebro län, som har sammanställt denna modell för ett praktiskt implementeringsarbete. De startade med ett utvecklingsprojekt kallat "Löpa linan ut – chefsspåret" tillsammans med ett antal folkbibliotekschefer, där man använde modellbibliotek, expertföreläsningar, workshops, samtal, hemarbete och handledning som metoder.

Illustration ur Löpa linan ut.

Utgångspunkten är att chefen måste få hela personalen intresserad för att lyckas och författarna tar läsaren med sig i åtta målmedvetna steg på vägen dit. Modellen är uppbyggd som en taxonomi, som går från den elementäraste kunskapen till en fullt implementerad barnkonvention. För varje steg ges konkreta förslag till insatser med frågor och praktiska råd. Dessutom har författarna samlat mycket användbart material, som relevanta delar barnkonventionen (förstås), regeringens strategi för att stärka barnens rättigheter (2010), Shiers steg för delaktighet, erfarenheter från projektet "Löpa linan ut", beskrivningar av en hel rad metoder och ordentliga källhänvisningar. Såvitt jag kan se innehåller den sparsmakade och föredömligt överskådligt upplagda skriften det mesta som chefen kan behöva för att arbeta systematiskt med barnkonventionen.

Om jag ändå saknar något, är det en utförligare bakgrundsteckning, där bland annat tidigare projekt med anknyt-

ning till barnkonventionen kunde nämnas. Rapporter och hemsidor från projekten hade kunnat inspirera cheferna och komplettera den något torra texten. Jag saknar också hänvisning till de avsnitt om barns delaktighet, som finns i Amira Sofie Sandins sammanställning av läsprojekt, *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*, och som behandlar Shiers steg för delaktighet i ett biblioteks-sammanhang. En hänvisning till Barbro Johanssons artikel "Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv" i *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* hade tydliggjort den helt avgörande distinktionen mellan barnperspektiv och barns perspektiv. Jag kan förstå idén att chefen själv först bör skaffa sig en stadig grund att stå på innan den övriga personalen blir involverad, men jag tycker ändå att det finns goda skäl att dra in fler i arbetet tidigare än på steg sex, som författarna föreslår.

Men med det sagt kommer den här skriften helt rätt i tiden, eftersom barnkonventionen gäller som svensk lag från och med den 1 januari 2020. I de kommuner där kommunledningarna ännu inte har gett uppdrag till nämnder och förvaltningar att arbeta med barnkonventionen, kommer säkert snart sådana uppdrag och för dem som redan har startat kan skriften ge stöd för ett mera systematiskt och kvalitativt arbete med barnkonventionen. Det finns inte längre någon ursäkt för någon bibliotekschef att inte sätta igång. Det är dags för ett steg till och förhoppningsvis kommer det även att innebära omprioriteringar och bättre resurser för barnbiblioteken!

Lena Lundgren

Referenser

- Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (2010). Rydsgö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise, red. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Johansson, Barbro (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. I *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (2010). Rydsgö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise, red. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- På barns och ungdomars villkor: Svensk biblioteksförnings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet* (2003). Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Sandin, Amira Sofie (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Medryckande nutidshistoria men med övertydlig intrig

Johansson, Henrik (2016). *Brev från en cell*. Federativs förlag.

EXTINCTION REBELLION ÄR NAMNET på den senaste globala miljörörelse som med aktivistiska metoder vill få samhället att stanna upp och inse att de gamla hjulspåren bara leder mot planetär kollaps. I London stannades i våras trafiken över broarna och i Malmö blockerades SVT-huset med fastlimmade aktivister, allt för att uppmärksamma saken. I kölvattnet av bankkrisen 2008 fick *Occupy*-rörelsen genomslag för sin kritik av det globala finansiella systemet och ännu några år tidigare, runt millenni-skiftet, handlade det om *Reclaim the streets*.

De olika rörelserna har, speglade av den tid de uppstått i haft något olika fokus, men gemensamt för alla är viljan att med alternativa metoder rucka på tidens ruttna system. Under *Reclaim*-åren 2000-2001 anordnades raveinspire-rade gatufester där deltagare med antikapitalistiska budskap samlades för att dansa sig fram på bilvägarna. I Sverige kom dock rörelsen redan från start att präglas av våldsamma motsättningar mellan festdeltagarna och ordningsmakten, med vittnesmål om polisärt övervåld som stående inslag. Inför EU-toppmötet 2001 fanns i den utomparlamentariska proteströrelsen förhoppningar om att kunna påverka den breda opinionen, men händelserna som kommit att kallas Göteborgskravallerna, och den våldsamma auktoritet som samhället då mönstrade, kom istället att desillusionera många.

En som aldrig haft några illusioner är Patrik Pánik, huvudkaraktären i Henrik Johanssons roman *Brev från en cell* (2019) som utspelar sig just i denna brytningstid. Panik [paah-nik] är nyss hemkommen från en tid i Spanien och stövlar rakt in i den autonoma skånska myllan, inte för att han är politisk, utan mest för att han har ett enormt auktoritetsförakt och en konstant längtan efter att slå någon på käften. Panik får genom barndomsvännen Behar en väg rakt in i *Reclaim*-kretsens inre och det våldskapital han frikostigt bidrar med gör att man gärna vill ha honom vid sin sida när det hettar till.

Bokens inledande kapitel slår mig med sitt rasande tempo och knuffar mig runt genom den malmötiska sommaren. Det är medryckande på ett oreflekterat sätt, bokstavligen

som att låta sig dras med i ett uppeldat demonstrationståg. Spänningsmomenten väntar hela tiden om hörnet, i nästa sammandrabbning med kravallpolisen eller nazistgänget som förirrat sig till Möllan. Panik själv är en tickande bomb, och som bokens titel antyder är det aldrig en fråga om om, utan när allt ska gå åt helvete.

Även om huvudkaraktärens främsta kommunikationskanal sitter i nävarna, och att han nästan uteslutande framstår som osympatisk, förstår vi snart att det finns något annat han försöker berätta. Den inre konflikt som har sitt ursprung i uppväxtmiljön och fadersrelationen löper betydligt djupare genom hans person. Den står för ett annat uppror mot en annan auktoritet och är ett uttryck för rädslan att inte lyckas frigöra sig från sitt arv. Bankrånnarens son har han kallats och det enda han fått från sin pappa är en trave svikna löften och en uppmaning att sluta lipa. När Panik själv sitter isolerad på häktet i väntan på rättegång sammanflätas de olika konfliktlinjerna på ett skickligt och suggererande sätt. Häktescellen, filosoferar Panik, utgör precis som cellerna i kroppen samhällets allra minsta byggstenar. Här vilar en diffus insikt om att samhället behöver sådana som honom för att konstruera sin auktoritet.

Det höga tempot bryts då och då av i reflekterande kommentarer från de andra karaktärerna. De bidrar med en *Verfremdungseffekt* med sina personliga tilltal som riktar sig till läsaren och ger ett tillbakablickande perspektiv från en tänkt framtid. Det är skönt, avbrotten är välkomna som andningspauser och lyfter in andra dimensioner.

Som roman betraktat övertygar mig *Brev från en cell* ändå inte fullt ut, därtill är karaktärerna, och då inte minst Panik, alltför typiska. Intrigen är också den övertydlig, även om den mot slutet lyckas överraska på ett smart sätt. Samtidigt är det här en berättelse om en tid som nog fortfarande känns levande inom många i den vidare vänstern. I romanens form blir det tydligt att det rör sig om ett relevant stycke nutidshistoria. Ekot från dåtidens gatufester sträcker sig rakt in i vår nutid. För även om metoderna delvis är annorlunda, och deltagarna ännu oörrade skolungdomar, är målet detsamma. Att återta det som vår förödande livsstil håller på att beröva framtida generationer.

Låt oss hoppas att den nya vägen av klimatstrejkare har en annan potential att nå fram. Kanske tar dialogpoliserna med sig budskapen hem till middagsbordet, helt utan tvång.

Fredrik Eriksson

Avsändare:
bis c/o J Dalmalm
Stigbergsvägen 11
752 42 Uppsala

Nästa nummer:

Nästa nummer av *bis* utkommer den 24 september. Vi tar gärna emot material till numret! Skicka ditt bidrag till tidskriftenbis@gmail.com senast den 16 augusti.

Vill du få fler biblioteksnyheter från vänsterhåll?

BiS digitala nyhetsbrev innehåller nyheter, information och tips för dig som vill bevaka biblioteksutvecklingen ur ett vänsterperspektiv.

Det enda du behöver göra för att få nyhetsbrevet är att anmäla ditt intresse på vår hemsida foreningenbis.com.

bis 1/2019. Foto: Tobias Willstedt.

Föreningen BiS?

BiS står för Bibliotek i Samhälle. Vi är en socialistisk biblioteksförening som verkar för att utveckla biblioteken och samhället i en mer progressiv riktning.

BiS vill att biblioteken ska

- stödja yttrandefriheten och ge tillgång till information som grund för kunskap, opinionsbildning och samhällskritik
- drivas i offentlig regi och utvecklas i dialog med användare och närsamhälle
- arbeta normkritiskt, antirasistiskt, jämställt och jämlikt
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande med särskilt fokus på dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information, kultur och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

Engagera dig i BiS!

Vill du veta mer om BiS och kanske engagera dig i föreningen? Tveka inte att ta kontakt med oss!

Kontaktpersoner

Stockholm: Tobias Willstedt
tralalaisdead@hotmail.com, 0709-185984

Göteborg: Anna Hallberg
anna.hallberg@kultur.goteborg.se, 031-3653081

Malmö: Martin Persson
oeoe@zitherlessons.net, 0737-023790

Umeå: Ida Holmlund
idaholmlund@yahoo.se

Söderhamn: Anna Strandow Öhman
annastrandow@gmail.com

Vill du bli kontaktperson på din ort? Hör av dig!